

הישיבה המאה-וארבעים-ושש של הכנסת השלישית

יום שני, כ"ג תמוז תשט"ז (2 יולי 1956)
ירושלים, בניין הכנסת. שעה 16.12

א. שאלות ותשובות

2. שער המטבע ליבוא סרטים מאירוסה חברה-הכנסת ז. סוזאיב שאל את שר המסחר והתעשייה ביום כ"ט בסיון תשט"ז (8 ביוני 1956):

ידיעה שנתפרסמה לאחרונה בעתונות מוסרת על כך שה- שער ליבוא סרטים מאירוסה הועלה.

אי-לזאת אבקש את שר המסחר והתעשייה להשיבני:

(1) האם נכונה ידיעה זו?

(2) אם כן, מה גובה השער, ומה הניע את שר המסחר והתעשייה לצעד זה?

(3) האם התעלם שר המסחר והתעשייה מההפליה הנוצרת במקרה זה לגבי הסרטים המובאים מאירוסה?

(4) החושב שר המסחר והתעשייה לתקן את ההסליה הזו?

שר-המסחר-והתעשייה פ. ספיר:

לשאלה 1: השער ליבוא סרטים מאירוסה לא הועלה, אך ישנה העלאה במכס לאור השינויים בצורת המימון של יבוא הסרטים.

לשאלה 2: הוחלט על שיטה כפולה במימון היבוא של סרטים.

א. היבואנים אשר ירצו לקנות את זכות ההפצה של סרט במחיר קבוע, יהיו רשאים לקבל הקצבה במטבע חוץ לשם תשלום במומון. שיטה זו, אשר לא היתה נהוגה עד היום, תאפשר ליבואנים לקנות את הסרטים יותר בזול, הואיל ועלידי תשלום במומון יוכלו לחוץ על ססקי הסרטים להוריד את המחירים.

ב. יבואנים אשר יקבלו את הסרטים להפצה בתנאים של חכירה, יהיו רשאים להכניס את התמורה בל"י לחשבונות רשומים בהתאם להסכם עם הספק על חלוקת הרווחים.

הוחלט כי יבוא סרטים לפי השיטה הראשונה ישלמו היבואנים מכס לפי הערך (אדולורם) בשיעור של 95%.

יבוא סרטים שאינו מבוסס על הקצבת מטבע, אלא על תשלום דמי חכירה לחשבונות רשומים, ישלמו היבואנים מכס לפי ק"ג, כנהוג עד היום.

לשאלה 3: אין הסליה לרעת הסרטים האירופאיים, הואיל והיבואנים רשאים לבחור בשיטת התשלום לחשבונות רשומים (שהיתה קיימת עד היום) כשם שנהוג לגבי יבוא הסרטים האמריקאיים.

3. מחירי הזייתים ושמן-זית

חברה-הכנסת י. ח'מיס שאל את שר המסחר והתעשייה ביום י"ב בתמוז תשט"ז (21 ביוני 1956):

(1) האם ידוע לכבודו, שהמחיר הנוכחי לשמן-זית אינו מכסה את הוצאות הייצור?

היו"ר י. שפרינצק:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה המאה-וארבעים-ושש של הכנסת.

נשמע תחילה שאלות ותשובות.

1. שיעורי המסים העירוניים בירושלים חברה-הכנסת י. ריפתין שאל את שר הפנים ביום כ"ט בסיון תשט"ז (8 ביוני 1956):

בעתונות הופיעו ידיעות על העלאת המסים העירוניים בירושלים ב-200—300 אחוז. בקשר עם זה אבקש מכבודו לענות לי על השאלות הבאות:

(א) האם ידיעות אלו נכונות?

(ב) אם כן — האם אישר כבוד השר העלאה כזו ומה בדעתו לעשות להבא בענין זה?

שר-הפנים י. ברייהודה:

א. כפי שבודאי ידוע לך תוקנה בשנת 1952 פקודת העיריית בחלק הון בהטלת ארנונות, לפי תיקון זה שונתה שיטת הטלת הארנונה הכללית שהיתה קשורה בשכר דירה והועמדה על בסיס חדש.

עיריית ירושלים טעתה בקביעת השיעורים לפי השיטה החדשה בעת חישוב הארנונה הכללית לשנת 1953/54 ועלידי כך הוקטנו הארנונות לגבי עסקים, מפעלי תעשייה ובתי-קולנוע בשנה ההיא לחצי ולשליש, לעומת שנת 1952/53.

מועצת העירייה שהיתה קיימת באותן שנים לא היה בכוחה, עקב הרכבה הידוע, לשנות ולתקן את הטעות, ועלידי כך שילמו בעלי העסק את המסים המופחתים במשך התקופה האמורה. מועצת העירייה שנבחרה בבחירות האחרונות החליטה לתקן את המעוות ולהחזיר את גובה המס לזה שהיה קיים בשנת 1952/53.

אי-לזאת אני מוצא בלוח ההשוואה שהוגש לי עלידי עיריית ירושלים, כי מספר רב של מפעלי תעשייה ובתי-קולנוע לא הגיעו עדיין לתשלום מסים באותו גובה ששילמו בשנת 1952/53.

ב. למרות העובדות האמורות ביקשתי מעיריית ירושלים, בעת אישור הארנונות עלידי, לבדוק שנית את שיעורי הארנונות שבוטלו על עסקים וכו', אם אין מקום להנחות מסוימות.

מועצת העירייה מינתה ועדה הבודקת את הערעורים שהוגשו אליה בנדון, ועדה זו עומדת לסיים את עבודתה תוך שבועיים ימים.

ישיבת קמ"ו, כ"ג תמוז תשס"ז (2 יולי 1956)

— שאלות ותשובות (ח'מיס, פ. ספיר, שפרינצק, רובין); הצעות לסדר-היום (שפרינצק, בן-אליעזר) —

קצובות היא בממוצע 661,500 חפיסות בנות 56 גראם, דהיינו כ-37,000 ק"ג.

לשאלה 2: את המנות מחלקים לילדים עד גיל שמונה-עשרה שנה (חפיסה אחת לנפש), וכן לילדים בבתי-חולים (4 חפיסות לנפש) ולחולים בבתי-חולים לשפת (6 חפיסות לנפש). לשאלה 3: ביאנואר 1956 היה אחוז הקאקאו בשוקולדה 33% (27% עיטת קאקאו, 6% חמאת קאקאו).

לשאלה 4: הרכב השוקולדה הנ"ל היה 27% עיטת קאקאו (ניבס), 57% סוכר, 10% גלוקוזה ו-6% חמאת קאקאו.

ברצוני להוסיף, כי השוקולדה הנוכחית היא שוקולדת חלב והרכבה הוא: 20% עיטת קאקאו, 45% סוכר, 18% חמאת קאקאו ו-17% אבקת חלב.

היו"ר י. שפרינצק:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת רובין.

חנן רובין (מפ"ם):

אם שר המסחר והתעשייה אינו חושב את המנה של 56 גראם לחודש לגדולה מדי, האם הוא חושב להגדילה, וואת בשים לב לעליה הניכרת במחיר השוקולדה בשוק החפשי.

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

זו המנה הנהוגה מספר שנים, ואין בדעתנו לשנותה.

5. חלוקת אורז במנות

חבר-הכנסת ח. רובין שאל את שר המסחר והתעשייה ביום י"ט בתמוז תשס"ז (28 ביוני 1956):

(1) האם מתחלק אורז במנות קצובות, ואם כן — מתי היתה החלוקה האחרונה ומה היא הכמות של המנה לחלוקה לנפש?

(2) מה היא כמות המנות של אורז שחולקה לאוכלוסייה בשנת 1955?

(3) מה היא תכנית חלוקת האורז למחצית השניה של שנת 1956?

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

לשאלה 1: מדי חודש בחודש מבוצעת באופן סדיר חלוקת מנת האורז בת 250 גראם לתינוקות ולילדים עד גיל שתיים-עשרה בלבד. המנה האחרונה חולקה בחודש יוני שנה זו.

לשאלה 2: בשנת 1955 חולקו שתיים-עשרה מנות חדשיות אורז. גודל המנה היה: א) לתינוקות ולילדים עד גיל שנתיים — 250 גראם לחודש; ב) לילדים בגילים שתיים — שתיים-עשרה — 200 גראם לחודש.

לשאלה 3: גם במחצית השניה של 1956 תחולק לילדים עד גיל שתיים-עשרה מנה חדשית של 250 גראם לנפש.

ב. הצעות לסדר-היום

יחסים דיפלומטיים עם גרמניה המערבית

לאחר שהודעה רשמית זו נשמעה, לא שמענו שום הכחשה מצד משרד החוץ או מצד ממשלת ישראל.

הקאנצלר של עם המרצחים חושב כנראה שלאחר ארבע שנות שילומים ו"פיצויים" כבר אפשר לצפות לסליחה ולמחילה מעם ישראל ואף גם לחייב את מדינת ישראל ליחסים דיפלומטיים אתו, שהרי שולם מחירי הדם...

ואם הודעה זו של הקאנצלר של עם המרצחים אינה

(2) מה בדעת משרד החקלאות לעשות כדי להבטיח מחיר הוגן, שיכסה את הוצאות הייצור (לרבות תשלום ליום עבודה בשיעור מתאים), בשביל מצרך זה העומד תחת פיקוח?

(3) האם המחיר הירוד לזיתים ולשמן-זית אינו פוגע באופן מיוחד בחקלאים הערביים, אשר הם היצרנים של קרוב ל-80 אחוז מהזיתים ושל כמעט 100 אחוז של שמן-זית?

(4) האם כולל תקציב הפיתוח או תקציב משרד החק" לאות סכומים למתן הלוואות לפיתוח הענף והרחבתו?

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

לשאלות 1 — 3: הממשלה עוד לא החליטה אם לקיים פיקוח על שמן-זית.

במקרה שהממשלה תחליט על ביטול הפיקוח הרי תרד שאלת המחיר, הוא יהיה נתון לתנודות השוק.

בחודש ספטמבר או אוקטובר תחליט הממשלה אם לקיים פיקוח, ובמקרה של החלטה חיובית ייקבע גם גובה המחיר.

לשאלה 4: התשובה היא חיובית. במשך שנת הכספים הנוכחית הקצבנו עד היום סך 150,000 ל"י לפיתוח ענף זה ולרחבתו. בין מקבלי הלוואות 6 בתי-בד ערביים.

היו"ר י. שפרינצק:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת ח'מיס.

יוסף ח'מיס (מפ"ם):

אני מודה לשר הנכבד שענה לי על שאלות שלא שאלתי ומבקש לענות על השאלות שבשאלתי: האם ידוע לכבוד השר, שהמחיר הנורחי לשמן-זית אינו מכסה את הוצאות הייצור, וכמה מכניס יום עבודה לעובד עצמאי בענף זה?

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

אני חושב שעניתי על שאלתך. העונה היא בנובמבר, ובאוקטובר נקבע את המחיר.

4. כמות והרכבה של השוקולדה המתחלקת במנות

חבר-הכנסת ח. רובין שאל את שר המסחר והתעשייה ביום י"ב בתמוז תשס"ז (21 ביוני 1956):

(1) מה היא כמות השוקולדה בגראמים המתחלקת מדי חודש בחודש במנות קצובות?

(2) למי מחלקים את השוקולדה הזאת?

(3) מה היה אחוז הקאקאו בשוקולדה שחולקה במנות קצובות בינואר 1956?

(4) מה היה הרכב השוקולדה הנ"ל מלבד קאקאו?

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

לשאלה 1: כמות השוקולדה המתחלקת חדשית במנות

היו"ר י. שפרינצק:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת בן-אליעזר, להצעה לסדר-היום.

אריה בן-אליעזר (תנועת החרות):

לפני שבועות מספר, כאשר ביקר הקאנצלר של עם המרצחים בארצות-הברית, הכריז בוועידת עתונאים שמתנהל משאומתן ליצירת יחסים דיפלומטיים בין גרמניה ובין מדינת ישראל.

משכנעים ששנת ישראל נעקרה מהעם הגרמני, אם במזרח או במערב גם לאחר המלחמה". האם ממשלה זו רואה סימנים משכנעים שהעם הגרמני אינו עוד אותו העם הרצחני שהשמיר יותר משליש מעמנו? לאילו סימנים אתם מחכים? איזה סימן יכול בכלל לשכנע אתכם שאמנם שניה העם הזה את אפיו ורואה עצמו כעם גרמני? שיוכל לשבת שווה בשווה עם קרבותיו ויכול לנהל אתו את העסקים הנורמאליים, הרגילים, שבין מדינה למדינה?

אני מודה בשם חברי ובשמי שאנו נכשלו כשלונו חסור מאוד בניסונו למנוע את ההתפתחות האיומה הזאת שהביאה לידי חדירת טומאה גרמנית למדינה, שהביאה לידי ידירות בין צעגי ישראל בגרמניה לבין המרצחים הגרמנים; שהביאה לידי חיובים של נציגים בינלאומיים במסיבות של גרמנים על אדמת גרמניה הטמאה; שהביאה לידי עמידת דום והסרת הכובע בשעת הנפת הדגל הגרמני והשמעת ההמנון הגרמני; שהביאה אף לירידה גדולה של ישראלים לגרמניה. אפילו סניף להסתדרות הציונית הוקם שם; אני מודה שנכשלו בזה. אבל העובדה שנכשלו אין פירושה שמלחמתנו אינה צודקת. היא היתה צודקת במלואה או והיא צודקת גם כיום. העובדה שנכשלו אין פירושה שלא נשתדל לעשות הכל, בעזרתה של הכנסת, בזכות רצונו של העם, כדי למנוע את ההכרה הזאת בעם המרצחים, כדי למנוע אפשרות של יחסים דיפלומטיים בינינו לבינם.

אדוני היושב-ראש, ההודעה הרשמית הזאת ניתנה בשם ראש ממשלת גרמניה. לא נתקבלה כל הכחשה ולא ניתנה כל הכחשה על-ידי ממשלת ישראל או על-ידי משרד החוץ. אם שאלת השילומים חייבה ויכוח בכנסת, חייבה את החלטת הכנסת, הרי ההכרה בגרמניה הרצחנית ויצירת יחסים דיפלומטיים עמה בוודאי ובוודאי מחייבת את הממשלה להביא את השאלה לפני הכנסת. לכן אני מבקש לכלול ענין זה בסדר-היום של הכנסת.

שרת-החוץ ג. מאיר :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא יוכל להיות כל ויכוח על רגשותיו של אחד היהודים באחד המקומות בעולם, כאשר הוא נוגע בבעיה הפוליטית. כיצד אלה יכולו איפוא משהו בכנסת או אחד היהודים באיזה מקום אחר לחשוב, שמה שהוא מרגיש אין מרגישים יהודים אחרים? מדוע צריך חברי-הכנסת בן-אליעזר לדבר כך על גליחים של מדינת ישראל העושים את עבודתם הקשורה בשילומים, ולפי מיטב ידיעתי והכרתי עושים זאת בכבוד לישראל, ללא פגם. מדוע צריך חברי-הכנסת בן-אליעזר למנות את כל הנימוקים המחייבים שלא לנהל משאומתן על קשרים דיפלומטיים, בטרם שאל וקיבל תשובה פשוטה?

ממשלת ישראל אינה רואה עצמה אחראית להכרזות ו"סטימנטים" של ראשי מדינות אחרות. אני יכולה לומר בפשטות גמורה ובהחלטיות שלא היתה החלטה בממשלת ישראל על כינון יחסים דיפלומטיים עם גרמניה המערבית או המזרחית, ואין החלטה כזו. כל הבנין שבנה חברי-הכנסת בן-אליעזר היה לשוא. לו היה, לפחות, שואל את השאלה ומקבל את התשובה אוחר-כך מחליט אם יש מקום לכל מה שאמר! לפי המצב הקיים אין כל מקום לא לסבדר, לא להאשמה, לא לחלוקת העם או הכנסת לאלה שזוכרים ואלה שאינם זוכרים. אני אינני מכירה יהודי, ולא רק יהודי, אלא אדם נורמאלי שיכול לשכות מה שנעשה לעם היהודי; ואין כל צורך ואין כל הצדקה לחלק את העם היהודי לאלה שעדיין הכאב בלבם ואלה שהצליחו לעקור את הכאב מלבם — אין כל הצדקה לכך ואין כל צורך בכך.

נכונה — אני מזמין את דובר הממשלה לעלות על במה זו ולהודיע שמעולם לא היה משאומתן ולא יהיה משאומתן ואין בדעתה של הממשלה הזאת לנהל משאומתן עם ממשלת המרצחים ליצירת יחסים דיפלומטיים.

בויכוח על השילומים לפני ארבע שנים היה הביטוי מאוחד בשאלה אחת: בשום פנים אין לסלוח לעם המרצחים, ואין ליצור יחסים דיפלומטיים אתו. היה ויכוח בין חלק מן הבית שטען שה"שילומים" בהכרח יביאו אותנו להכרה מדינית ולקשרים ידידותיים. אך אף אלה שחייבו את השילומים אמרו: הכרה, יחסים ידידותיים ודיפלומטיים, לעולם לא! ואם דובר הממשלה הפעם היה שרת החוץ, אני מזמין אותה לחזור על הצהרתה שנתנה אז, בהיותה שרת העבודה, כאמרה: עם נציגים של גרמניה נשב לא לשלום, לא לידידות, לא לסליחה ולא לשכחה. העם היהודי לעולם לא יוכל לשכוח זאת, לא יוכל להיות יהודי שישכח.

ועוד אמרה או שרת העבודה, בויכוח על השילומים: "נדבר אתם כמונצחים עם מנוצחים"; אבל אם יהיו יחסים דיפלומטיים, הרי לא יהיו יחסים של מנוצחים ומנוצחים, יהיו יחסים של שווים ושווים, רוצחים ונרצחים ישבו כשווים עם שווים.

אני גם מזמין את שרת העבודה של או לחזור על הדברים הבאים מן ההצהרה: "בשבילי קיים רק חוק אחד כלפי העם הגרמני, — הן במזרח והן במערב — הוא אשם בעיני; ייתכן שיש יחיד סגולה שלט חטאו, אבל אין בדעתי עדיין לתפוס אותם ואינני מוכנה לתת תעודה כזאת אף לאחד מהם".

ואני שואל את שרת החוץ: האם בארבע השנים האחרונות התחלנו לחפש אחרי חפים מפשע ביניהם? ואם חיפשנו — האם מצאנו? והאם שרת החוץ מוכנה כבר היום לתת תעודה של חף מפשע לאיזה גרמני שהוא מקרב העם הגרמני המרצח? וראש הממשלה של אז אמר: "בל יהיו רוצחי עמנו גם יורשיו". גם אם נניח שיש משהו בבית הזה שחושב שה"יורשים החזירו את החלק הפעוט ביותר מן השוד והגזל שהם גזלו מהנרצחים, — האם על-ידי השבת הגזלה הם חזרו להיות רוצחים?

יכולתי לצטט גם דברי חברי כנסת אחרים מן התקופה ההיא שהנם שרים כיום — בין מאלה שחייבו את השילומים ובין מאלה ששללו אותם — כיצד הם רתחו ודנו ברוחנותן את עצם האפשרות של הנהגה שיבוא יום ונוכל אפילו לחשוב על ניהול משאומתן עם עם המרצחים ליצירת יחסים דיפלומטיים. והרי יחסים דיפלומטיים הם הביטוי הרשמי היחיד, הקיים בין עמים, ליחס של ידידות, שלום, הבנה ורצון לחיי כבוד הדדי ויחסי-הפעולה בשטחים שונים, מדיניים, תרבותיים וכלכליים.

אינני מתאר לעצמי שיש בבית הזה איש אחד ששינה את דעתו מאז — גם מאלה שחייבו את השילומים וגם מאלה ששללו אותם — המוכן היום לומר שלאחר ארבע שנים מאז גרמניה משלמת לנו את פרוטות הדם היהודי, כבר הגלידה הפעו וכבר מוכנים אנו לסלוח, כבר מוכנים לשכות, כבר מוכנים לנהל משאומתן ליצירת יחסים דיפלומטיים.

ואם כל מה שאני אומר איננו נכון — אבקש מאת דובר הממשלה לעלות ולומר: לא היה משאומתן ואין בדעת הממשלה לנהל משאומתן ולא יהיה משאומתן. בסיכום הדיון על השילומים אמר שרת החוץ של אז, כדי להבטיח שהשילומים אינם סליחה ואינם מחילה, הוא הצהיר בשם ממשלת ישראל: "ראשית — הממשלה נשארה איתנה בהכרתה, כי האחריית להשמדת ישראל באירופה חלה על כלל האומה הגרמנית. שנית — אין הממשלה רואה כל סימנים

— הצעות לסדר-היום (מאיר, שפרינצק, בן-אליעזר, וילנסקה, בגין); מדיניות התכנון של בנין ערים — (שפרינצק, שופמן) —

המערבית להרים ראש לאנטישמיות ולגזענות. כידוע, אפילו העתונות הימנית בצרפת כינתה את מדיניותו של אדנאור כ"חיל האחרון של המלחמה הקרה באירופה".

אגב, סיעת "חרות" שהעלתה כאן את ההצעה והביעה את עמדתה נגד קשירת קשרים עם אדנאור, תומכת בבעל-הבית של אדנאור, תומכת בדאלס ובמדיניותו, המממן את הקמת ה"הורמאכט" הנאצי במערב גרמניה.

הואיל ועמדת הממשלה בשאלה זו קשורה במדיניותה הכללית, במדיניות-החוץ שלה, שהיא עד עתה מדיניות של תלות בארצות-הברית וחיפוי על מדיניותו של אדנאור — על כוֹ אנו מציעים לרוץ במכלול השאלות הללו בוועדה של הכנסת, על גנת ההצעות קורם כל את השאלה של שינוי מדיניות התלות בארצות-הברית ונקיטת מדיניות של איתנות ועצמאות לאומית.

מתוך נימוקים אלה אנו מציעים לרוץ בוועדה בשאלת יחס הממשלה לקשירת קשרים דיפלומטיים עם ממשלת גרמניה המערבית.

היו"ר י. שפרינצק :

יש שתי הצעות: האחת לערוך דיון על הענין במליאה, השניה להעביר את הענין לדיון בוועדה.

מנחם בגין (תנועת החרות) :

יש גם הצעה של שרת החוץ: לעבור על הענין לסדר-היום.

שרת-החוץ ג. מאיר :

אמרת שאם המציע, או הכנסת, רוצים להעביר את הענין לוועדת החוץ והבטחון, אין לממשלה התנגדות לכך.

היו"ר י. שפרינצק :

אני מעמיד להצבעה את שתי ההצעות זו מול זו.

הצבעה

בעד ההצעה לערוך דיון במליאת הכנסת — 7

בעד ההצעה להעביר את הענין לוועדת החוץ

והבטחון — 42

ההצעה להעביר את הענין לוועדת החוץ והבטחון

נתקבלה.

ג. מדיניות התכנון של בנין ערים *

דיון

החלטות, כאשר אין כל הצעות להחלטות. עליידי כך הוסכים את המוסד הפארלאמנטארי של מדינת ישראל למועדון חפשי לוויכוחים. ולא זו בלבד: שמענו מפי שר הפנים כי בעוד שבועות מספר הוא עומד להגיש לפני הכנסת הצעת חוק לתכנון. אמנם יהיה זה רק חלק אחד של החוק, כי החוק בכללו הוא ארוך ומסובך והשר אומר להביאו בשניים אי שלושה חלקים, אך על כל פנים פירוש הדברים הוא כי במושב הקרוב של הכנסת נחזור ודאי שוב על אותו ויכוח. אם היום הוויכוח תלוי באוויר, הרי אז יהיה זה ויכוח ממשי בקשר להצעת החוק. נשאלת השאלה אם אין זה בזבוז זמן ובזבוז מאמציה של הכנסת כאשר חוזרים על נושא זה פעמיים: פעם

אם מזמן לזמן היו אנשי גרמניה שבאים במגע עם אנשי ישראל מעוררים את השאלה הזאת — אין זה מחייב את מדינת ישראל, מה שאמר חבר-הכנסת בן-אליעזר, שמאחר שהייתה החלטה על שילומים ויש מגע עם גרמניה המערבית בענין שילומים, כבר אפשר לדבר על יחסים דיפלומטיים, — אין כוח בעולם שיכול לחייב את מדינת ישראל ליחסים דיפלומטיים או לקשר כלי-שהוא עם מדינה כלי-שהיא. רק העם בעצמו יכול לחייב או לשלול, רק הכנסת יכולה לחייב או לשלול, ושום כוח מן החוץ אין בכוחו לחייב. אין כל סכנה נשקפת למדינת ישראל שמישהו יחייב אותה להיות בקשרים דיפלומטיים.

לכן כבוד היושב-ראש, דעתי היא שמבחינה זו אפשר בהחלט להסיר את השאלה מסדר-היום. לא אתנגד אם מישהו יבקש להביא את השאלה לביורר יסודי יותר בוועדת החוץ והבטחון. אמנם, לפי המצב הקיים אינני רואה כל טעם לכך, והייתי אומרת שאפשר בלב שקט להסיר את השאלה מסדר-היום. אבל, כפי שאמרת, לא אתנגד שענין זה יובא לדיון נוסף בוועדת החוץ והבטחון.

היו"ר י. שפרינצק :

אני שואל את המציעים: האם אתם מסכימים להצעה שהענין יועבר לוועדת החוץ והבטחון ?

אריה בן-אליעזר (תנועת החרות) :

אני מבקש דיון במליאה.

היו"ר י. שפרינצק :

ובכן, ישנן שתי הצעות.

רשות-הדיבור לחברת-הכנסת וילנסקה, להצעה.

אסתר וילנסקה (מק"י) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אנו מציעים להעביר את השאלה הזאת לדיון בוועדה. אנו חושבים שכל העם מאור חד בעמדה של אי-יכולת לשכוח את הפשעים של הנאצים כלפי עמנו, ואת הפשעים של הנאצים כלפי עמים אחרים.

התנגדנו בשעתו יחד עם חוגים רחבים אחרים להסכם השילומים, אשר נועד היה לתת הכשר מוסרי למדיניותו של אדנאור, למדיניות של החייאת הוורמאכט הנאצי. הממשלה חיפתה אז למעשה על מדיניותו של ראש ממשלת גרמניה המערבית, אשר הקים את הוורמאכט הגרמני, ואשר ממשיך במדיניות הנותנת יותר ויותר אפשרויות לנאצים בגרמניה

היו"ר י. שפרינצק :

אנו עוברים לדיון בהודעת שר הפנים על מדיניות התכנון של בנין ערים.

רשות-הדיבור לחברת-הכנסת שופמן.

יוסף שופמן (תנועת החרות) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. עם הרצאתו של שר הפנים על תכנון ערים ועם הודעתו כי נשמע בכנסת הרצאות של חמישה או שישה שרים אחרים על תכניות משדריהם, דומה שהוכנס מנהג חדש בחיינו הפארא-לאמנטאריים: הרצאה של שר ולאחריה ויכוח חפשי, בלי כל

כויכוח סתם ופעם כויכוח על חוק, הלוא סוף סוף מוסד פארלאמנטארי חייב לדון בענינים ממשיים, והדיון חייב להסתיים בממש ולא כבמועדון חפשי לויכוחים ללא כל תוצאות.

איני חושב שרעיון זה של הממשלה הוא מוצלח ביותר. הממשלה טיטב לעשות אם לא תמשיך בקו זה ותותר על ההוצאות החפשיות של השרים על משרדיהם, ועל הוויכוח החפשי. בגלל ויכוח זה נדחו ויכוחים על חוקים העומדים על סדר-היום. סוף המושב מתקרב, וייתכן שלא נספיק לדון בחוקים רבים העומדים על סדר-היום, בעטיו של אותו ויכוח חפשי אשר הוקדשו לו שש שעות.

שר הפנים עורר בהוצאתו בעיות חשובות מאד. אין חילוקי-דעות על כך שהתכנון אצלנו פגום. אין בתוכנו אדם שדעתו נוחה מן התכנון של הערים אן מן התכנון הכלכלי-ארגוני. ביחוד התאונן השכל על כך שאדמה חקלאית נהפכת למגרשים. ויש להודות שבגילויילב מופתי הודה השר שגם הקרן הקיימת לא עמדה בניסון זה וגם היא הפכה לא מעט דונמים לפיקים. מצד שני, הוא התירס דווקא נגד הספסרים המקימים תלים. בכל אופן, חמתו נגד הקרן הקיימת היתה מוגבלת יותר, אם נסתכל מהי התפתחותם של התלים, אם ניקח למשל תל כמו תל-אביב, הרי אינני חושב שיש לנו להתבייש בהתפתחותו של התל הזה, אמנם אפילו האופטימיסטים הגדולים ביותר, אבות העיר תל-אביב, לא חשבו שההתפתחות תהיה מהירה כל-כך. כשהיה קצה גבולה של העיר תל-אביב עליד רחוב מונטיפיורי, אפשר שרחוב של רחוב אלנבי מופרז היה. כיום הוא צר ובלתי-נוח. אבל זו היתה התפתחות שכולנו יכולים להיות מרוצים ממנה. דווקא העובדה שרחוב אלנבי נהפך לרחוב צר בימינו, באותו דור אשר פיתח את התל הזה של הספסרים, את העיר תל-אביב — אין לנו להתבייש בה ולא אף יכולים להתנאות בה. אין פירושו שאי-אפשר לתקן הרבה בתכנון ואולי למנוע אותם רחובות עקלקלים מסביב למוגרבי כגון רחוב אידלסון ורחובות אחרים המתפתלים מסביב, שאינם יפים כל-כך ואינם נוחים כל-כך. בכל זאת, בהתפתחות בצפון העיר כבר נמנעו השגיאות הללו.

ואם מוסיפים לדבר על תלים, סבורני שדווקא היומיה הפרטית, אותם הספסרים, הם שהקימו לנו מקומות ישוב שיכולים לשמש מופת במדינה: רמת-גן מצד אחד, וטבעון מצד שני. זו היתה יומיה פרטית. חברה אנגלית בנתה את טבעון — מושב עירוני יפה מאד. ורמת-גן ידעה לתת מקום נרחב מאד למגרשים ציבוריים ולגנים, ועמדה בפני הפיתוי של כיסוי חובות העיר ומציאת כספים שוטפים להתפתחות העיר על-ידי מכירת הגנים — והיו גם הצעות כאלה. העיר עמדה בפני הפיתוי הזה, אף-על-פי שגם היא נוצרה בתור תל, כמו תל-אביב וכמו תלים אחרים.

מצד שני קשה לומר שאפשר למצוא כיעור גדול יותר מאשר, למשל, שיכון ותיקי ההסתדרות באב"כבי, והיו שיכון שהוקם בימיה ציבורית. ואפילו באותה טבעון היפה הוקם שיכון ציבורי בשיא הכיעור, והוא אינו מייפה את המקום. צריך להיזהר בהכללות כאלה. כבר אמרו חכמי המשפט הרומי שכל הכללה היא מאד מסוכנת, וגם ההכללה שהביא לפנינו שר הפנים בהוצאתו אינה מתאימה למציאות.

שר הפנים דיבר גם על כך שאפילו כשישנם יסודות של תכנון בערים, אבות העיריות ומשנות את התכנית ונותנות הקלות והגנות, והוא דיבר בעל-פה שם אפילו על מקומות היודעים להפוך את ההגנות וההקלות לבונים — להכנסות לעיריה. נדמה לי ששר הפנים, אף-על-פי שלא הזכיר את השטח התכנון לקרן ראש העיר חיפה.

דוד הכהן (מפ"י):
כל ראשי העיריות עושים זאת.
יוסף שופמן (תנועת החרות):
כשחבר-הכנסת הכהן היה במרחקים, ניתנה פרסומת מ"ו חדת לקרן ראש העיר חיפה, אשר אולי לא הגיעה עד בורמה, אבל זכתה לתשומת-לב רבה במדינת ישראל.

בקשר עם זאת, אינני זוכר אם הדבר נאמר על-ידי שר הפנים בהוצאתו או שזה נמסר על-ידי מנהל אגף התכנון בוועדת הפנים — באותו יום שמענו את שתי ההוצאות, ואינני זוכר באיזו מהן הוזכר הדבר — נאמר לנו כי משרד הפנים חושב על שינויים בהרכב הוועדות לבנין ערים: מלבד נציגי הרשות המקומית יוכנסו גם נציגי ציבור אחרים, מתוך חובה ולא מתוך רשות לעיריות. נדמה לי שנציגי הרשויות המקומיות גם הם נציגי ציבור אשר נבחרו לתפקיד זה. נוסף על כך, אולי שוב תהיה אפשרות למשרד הפנים, אם ירצה, לשנות קצת את תוצאות הבחירות ולהקים ועדות לבנין ערים נוחות יותר לאותו שר שיהיה או שר הפנים, שיחליט על הרכב חדש של הוועדות לבנין ערים. חוקים אינם נעשים בשביל ממשלה אחת או בשביל שר פנים אחד. שרים באים והולכים. והשר יכול להשתמש ברשות הזאת ובהזדמנות זו להכניס שינויים ממשיים בהרכב הוועדה לבנין ערים, שלא בהתאם לתוצאות הבחירות. לעתים זו יכולה להיות כוונת הסדר.

שר הפנים דיבר על שכונות "חאפי". נוצרו שכונות מפחונים, בדונים, צריפונים. הדגישו ששכונות כאלה הוקמו גם על-ידי הסוכנות, ואנחנו יודעים זאת. בכלל, כשאני רק מגיע למלים אשר בסופן "ון" — בון, פחון, צריפון, אני כבר חרד, כי זה מראה על משהו לא-טוב.

אסתר וילנסקה (מק"י):
יש גם בעל-הון.

יוסף שופמן (תנועת החרות):
יש, אבל הם הולכים ומתחילים במדינתנו, תוכלי להיות שקטה.

אפילו כאשר ב"ן" הזה מסתיימים שמות של שרי-ט, גם זה אינו משרה עלי מצב-רוח טוב ביותר.

אם כן, עובדה היא שהסוכנות היהודית מתוך "חדוות יצירה" הקימה "סלאמס", אולי הגרועים ביותר שהיו במדינתנו. מכיוון שאין לנו כיום אמצעים להרוס אותם הצריפונים, הפחונים והבדונים שכבר נבנו, ולהקים במקום ה"סלאמס" מקומות ישוב אנושיים — נשאר המצב כמות שהוא. ה"סלאמס" נבנו, כי הרי היו מאד עסוקים בבנין שיכונים שונים בשביל ותיקים, ולכן לא היו אמצעים בשביל העולים החדשים, וכך הוקמו אותם ה"סלאמס" של שכונות ה"חאפי" מיסודה של הסוכנות היהודית. עכשיו המצב קשה ביותר, ושר הפנים מתלונן על כך; אבל אינני יודע אם הוא ימצא עכשיו כסף כדי לחסל אותם ה"סלאמס".

מדובר על תכנון כלא-רצי. אם בעבר הקימו ספסרים תלים, הרי כיום הממשלה בונה ערים. היתה לי הזדמנות, בעת הסיור של ועדת הפנים שהתקיים לפני שבועות מספר, לעבור ליד תל כזה הנקרא "דימונה". זהו מקום עלוב מאד, ואותה עיר הוקמה על-ידי הממשלה. הבחירה לא היתה מן המוצלחות; במקום אין עדיין אור, אין חשמל, והתושבים מייחלים רק לאותו רגע שיוכלו לעזוב את המקום. המקום קרוב מאד לבאר-שבע — ומדוע היה צורך ליצור התחרות לבאר-שבע ולהקים מקום אומלל כזה? אולי יהיו שם רחובות רחבים — אבל עדיין אין שם רחובות כלל. ואף-על-פי-כן

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כותב המשלים הרוסי קרילוב, בדומה לכותב המשלים הצרפתי לה־פונטיה, אמר פעם: רע כאשר סנדלר צריך לאפות עוגות, ואופה העוגות צריך לתקן פועלים. ואתם יודעים למה אני מתכוון. בהרצאה ששמענו ביום ג'. שבער היה הרבה מערוב המשגים בין בנין ערים לבין שאלות שאינן נוגעות לגמרי לבעיה זו.

ישראל גלילי (אחדות העבודה — פועלי ציון):
זו רמה של סנדלרים!**ישראל רוקח (הציונים הכלליים):**

האם בושה היא להיות סנדלר? הרי אתה שייך למעמד המחשב סנדלרים.

אין לזה כל שייכות לבנין ערים אם רוצים לאחד ה: הרצליה עם הרצליה ב', זוהי שאלה אדמיניסטרטיבית. שר הפנים החליט כאשר החליט ואין זה נוגע לבנין ערים. אין זה שייך למועצת המקומיות. יש מוסדות הפועלים בחור שכאלה מעבר לגבול של מועצה מקומית, וזה כבר רק בעיריות המר" ניציפאליות שבהן ממנה מועצת העירייה ועדה מקומית לבנין ערים. אין זה נוגע למקומות אחרים, ועל כן איזו לערוב את שני הדברים האלה.

שר הפנים אמר כי „רשות הפיתוח נתנה לתל-אביב שטחיים להקמת תעשייה בתנאים נוחים“. ראיתי דבריו אלה בסט" נוגרמאה, ובעקבות דבריו אלה ברדתי את השאלה. קודם-כל, תל-אביב לא קיבלה שטחים מרשות הפיתוח להקמת תעשייה. תל-אביב דאגה לעצמה בהקמת אזור תעשייתי. אזור זה נמצא מעבר לעמק אילון. יתר על כן לא רק שתל-אביב לא קיבלה שטחים מרשות הפיתוח, אלא אף נתנה לקרן הקיימת ולממשלה שטחים נרחבים למדי. שאל: האם המלחת הבמרות שייכת גם כן לענין זה של בנין ערים? מיים מלוחים יכולים להיות גם בטבריה, האם בגלל זה צריך לפזר את המועצה, כמו שמנסים לעשות זאת בתל-אביב?

אני חוזר לענין ה„סלאמס“. קיימים במדינה שני טיפוסים של „סלאמס“. עם קום המדינה קיבלנו לדיננו ערים וכפרים שהיו קודם בידי ערבים ונבנו עוד בזמן התורכים. אלה מהמים בדרך-כלל שכונות שאפשר לנתונן בשם „סל-אנס“. בזמנו, כשר הפנים, התחלתי להרוס חלק מיפו. אילו צוני להפסיק את העבודה הזאת, ואני מצטער על כך. אילו הייתי ממשיך להרוס את יפו, היו בדינו שטחים רחבים ומלאים. גם את רמלה ולוד קיבלנו כירושה מאלה שגרו במקומות אלה קודם-לכן. שטחים אלה לא היו בידי יהודים. יר עבריה לא היתה בכך, לא בתקופת המאנדאט ולא בתקופת המדינה. אולם יש גם שטחים אחרים של אדמה חקלאית ולא חקלאית, שעליהם הקים אגף השיכון של משרד העבודה, או החברה הממשלתית הקרויה בשפת עבר „עמידר“ — שיכונים. ואלה הם ה„סלאמס“ העיקריים, האמיתיים, שהקימה הממשלה עצמה מתוך התנגשות עם משרד הפנים, לאחר שמשרד הפנים קיבל לדינו את ענין תכנון ערים. הייתי רוצה שחברי הכנסת יקרו בהדריסוף שמעבר לירקון צפונה. הייתי רוצה שתראו מה הקימה „עמידר“, החברה העברית-הממשלתית, שקנתה מניות מהסוכנות. שכונה זו נבנתה ב-1950, עוד לפני שבער השטח הזה לעיריית תל-אביב. השטח שמעבר לירקון לא היה בשיפוטה של עיריית תל-אביב עד אז.

כבר דובר על יקנעם. ביקרתי בצפת וראיתי בה שטחים עצומים ונרחבים. נבנו שם בתים בני שתי קומות, המכילים ארבע דירות. האנשים במקום אמרו לי שאין הם רוצים ואין הם יכולים לגור בבתיים אלה. אין זה מקום למגורים. רצינית

מדברים על עיר דימונה שצריכה לשמש מרכז עירוני נוסף לנגב. זהו דבר בלתי-מובן גם במסגרת התכנון הכל-ארצי.

וענין נוסף. במסגרת התכנון הכל-ארצי דובר על הקמת נמל ליד אשקלון. כיום איננו שומעים עוד על אשקלון, אלא על פיתוח חוף אשדוד. הדבר יחייב הקמת עיר חדשה, כי הנמל מן ההכרח שיהיה קשור בעיר. ונשאלת השאלה: האם יש להקים נמל באשדוד, בעוד שהעיר אשקלון עדיין אינה מחזיקה מעמד, והמוני אנשיה מחוסרי-עבודה? נמל היה נותן דחיפה להתפתחות מתאימה של העיר. אבל במקום לבנות את הנמל באשקלון, הולכים ובונים אותו יותר צפונה במרחק של 10 — 12 ק"מ.

שר-הפנים י. ברייהודה:

לצערי, עדיין אין בונים.

יצחק בן-אהרן (אחדות העבודה — פועלי ציון):

אבל הוא בטוח שהממשלה הזאת תבנה.

יוסף שופמן (תנועת החרות):

ככל אופן מתכננים נמל כזה.

במקום לפתח מקום אחד ולתת לו יסוד ובסיס לקיום — מתכננים הקמת תל-אשדוד, שיהא בגדר מתחרה לאשקלון, וכך שתי הערים גם יחד תהיינה עלובות.

אגב, כאשר דובר על עבודות פיתוח פרטיות, לא הזכיר שר הפנים את „אפרירד“, מקום נאה שהוא פרי היוזמה הפרטית; אבל הוא הזכיר לרעה מקום אחד שהתפתחותו רק התחילה וכבר הכניס הרבה דולארים לאוצר — ושר הפנים יוכל להיווכח בכך אם ישאל את שר האוצר — וכונתי היא לברנע.

שר הפנים דורש פיזור האוכלוסיה ואומר, שהדבר יהיה אפשרי אם יתחוו אזורי העדיפויות. שר הפנים אמר של-כך חסר דבר אחד והוא — תיאום בין כל משרדי הממשלה. אני מצטער מאד שבחור אפוזיציה אנו לא נוכל לעזור לשר הפנים בהשגת תיאום זה בין משרדי הממשלה, אבל אני מקווה שהוא בכל אופן יצליח לשכנע את שר האוצר שיהן הנתות והקלות, ואת רשות הפיתוח שתעמיד קרקעות מתאימות לרשות המתיישבים ואף תתן הקלות. אבל בעיקר דובר על פיזור האוכלוסיה על פני כל המדינה, ובניגוד זה רצוני לצטט את שר הפנים. הוא אמר בראשית דבריו: „ריכוז התעשייה והרוב הגדול של האוכלוסיה ברצועת החוף המרכזית נושא בחובו סכנות חמורות בטחונות וכלכליות לעתיד המדינה. הממשלה רואה בפיזור האוכלוסיה והתעשייה והמלאכה בכל חלקי הארץ את צו קיומנו“. אינני חושב שבבעיית הבטחון ופיזור האוכלוסיה במדינה תיפתר על-ידי התכנון, ויהי זה התכנון הטוב ביותר של משרד הפנים. כל זמן שמשרד הבטחון והמטכ"ל לא ימצאו פתרון לבעיה של פיתוח גבולות הארץ, על קביעת גבולותינו, גבולות המולדת, כפי שהם צריכים להיות — כיהו זו של פיזור האוכלוסיה, שהיא מעוררת דאגה כזאת בלב שר הפנים ובלב הממשלה, לעולם לא תבוא על פתרונה. כי כל זמן שכל רצועת החוף נמצאת בספר; כל זמן שהבירה שוכנת בספר — והגישו זאת גם שר הפנים באמרו שציר הבירה היא גם עיר הספר — כל זמן שאגף הפיתוח לא יצטרך לסבל ברחובות הצרים של העיר העתיקה בירושלים, עם קביעת גבולות הנכונים של המדינה — כל הדרך האדמיניסטרטיבית הזאת והתכנון הנאה הזה של משרד הפנים לא יצליחו.

ראשית כל אנו חייבים לקבל את התכנון והפיתוח ממשרד הבטחון, מצבא ישראל. ואז יצליח גם שר הפנים בתכניותיו לגבי התכנון והפיתוח במדינה.

נהיישן — כולו. אני עומד איפוא בכל תוקף על כך שהצעת החוק טובא במלוואה. אין שום סיבה להשהות את הבאתה במלוואה.

ברצוני לפרט במקצת את הסעיפים העיקריים של הצעת החוק הזאת.

ראשית, הוועדות התולשות על ביצוע החוק והמפורטות בו: ועדה מרכזית, ועדה מחוזית, ועדה מקומית — והרכב הוועדות. הצענו לצרף אנשי ציבור לוועדות. ואתם זוכרים בוודאי שהבאתי עוד הצעה להרכיב את הוועדה המחוזית מתוך אנשי ציבור. זה היה תקדים ראשון — להציע שוועדה מחוזית תהיה מורכבת מאנשי ציבור, כלומר: מחוגי הארכיטקטים והמהנדסים בארץ. לפי הצעת החוק הזאת יש בכל הוועדות לשלביהן — בוועדה הארצית, בוועדה המחוזית וכן בוועדה המקומית — באיכות הציבור, כפי שגאה ויאה לחוק מודרני, שוועדות מסוג זה אינן מורכבות רק מאנשי הפקידות הממלכתיות או פקידות אזוריות או פקידות אחרות, אלא שומעת את דעת הציבור המעוניין. ומי אינו מעוניין בבנין ערים? מי יכול שלא להיות מעוניין בבנין ערים? זוהי שאלה חברי תיה, תרבותית, ולא שאלה של מספרים, של סטטיסטיקה. זוהי שאלה תינוכית-תרבותית וכל אורח מעוניין בחוק בנין ערים.

ותיקון דבר נוסף, אשר לא בעיקר הביא ליצירת ה"סלאמס" ולדי פארצלציה גרועה: שאלת זכות ההפקעה על-ידי ועדת בנין ערים, בין מקומית ובין מחוזית. ראשית: האחוז. עד היום הזה אחוז השטח שמתר להפקיעו ללא תשלום הוא מגוחך. 25% מותר לקחת משטח חקלאי או משטח חולות או מכל שטח אחר למטרות ציבוריות, לרבות דרכים, כבישים, גנים וכיוצא באלה. והיום אי אפשר לבצע תכנית מתאימה בפחות מ-40% של הפקעה. לפי כל הנסיגות של מומחים — והיום בנין ערים הוא מדע כמו כל מדע אחר, לא חובבות — נתברר שבפחות מ-40% אי אפשר להתנן למטרות של דרכים, סימטאות, גנים, בתי-ספר ומטרות אחרות. אמנם, מעל ל-25% גם כן אפשר להפקיע, אבל אז צריך לשלם. ואין כסף, לא למדינה ולא לעיריות, כדי לשלם את הפרש שבין 25% ו-40%. והצעת החוק הזאת, שהזכרתי פה פעמים רבות כל-כך, קובעת זכות הפקעה של 33% ללא תשלום. ואין זה הרבה כל-כך. אל תחשבו שאם מישוה מק"בל רשות לפארצלציה על שטח של 100 דונם ומוסר 33 דונם לצרכי ציבור — הרי זה הרבה. ו"צרכי ציבור" כוללים היום הרבה דברים חדשים שאינם בהצעת החוק הקודמת, ואפשר עוד היום לשלם בעד 7% — הפרש שבין ה-33% ל-40%. אבל אם המצב נשאר כמו היום — ומבטיחים לנו שהדבר יימשך עוד מי יודע כמה זמן במצב הנוכחי, של זכות הפקעה בשיעור 25% בלבד — הרי בעד 15% מהקרע צריך לשלם, וצריך לשלם בעדם לפי המחיר של היום, כי כך אומר החוק. לאן אנו הולכים בדרך זו? אנו בעצמנו מתכננים רע מאד אם איננו מקבלים חוק מודרני ומתאים.

אינני מכין איפוא מדוע צריך להשהות את הבאת החוק הזה לכנסת. הרי גם מיום הבאתו ועד לסיום הקריאה השניה והשלישית תעבור לכל הפחות שנה, לפי הערכה אופטימית מאד, אם נרצה לשמוע את חוות דעתם של מוסדות וחוגים לקבל את נציגיהם לפגישוה, וכן לשמוע את דעתם של כל המעוניינים: בעלי מגרשים, הקרן הקיימת ואחרים. למה לנו להשהות את הבאתה של הצעת החוק שלמעשה כבר מוכנה ועברה את כל השלבים? והרי כבר היתה גם בידי אגודת המהנדסים של ההסתדרות, בידי אגודת האינג'ינרים והארכיטקטים, וכבר עברה את כל השלבים ואת כל מדורי-הגינום

להרוס את כל המבנים הללו, אולם משרד העבודה עמד בדרכי. באותה השעה עצמה הקימה עיריית תל-אביב שיוכנים בידאליהו, בצורה מתוכננת, ובכל מקום שבנתה מחדש היתה הורסת את הקודם, את השיכון הקודם. כך עשתה בשכונות הקווקאזים, שכונת הצרפתים שעל יד התחנה המרכזית. כל מקום כזה נהרס על-ידי העירייה ותחתיו נבנו מבנים חדשים. אגף השיכון הלך בדרך אחרת לגמרי: הוא הקים שיוכנים חדשים, אבל נתן לפתוח חדשות להיכנס למבנים הקודמים. על-ידי כך לא פתרו את השאלה. לא של השיכון הע"ממי, לא של שיכון הומאני ולא של שיכון אנושי, דבר שהיה צריך להיות ממטרותיו של אגף השיכון. הוא איפשר למשפחות להיכנס למקומות הקודמים, על הצפיפות שבהם, על התנאים הבלתי-אנושיים שבהם ועל המצב הבלתי-סאניטארי שבהם. לזה איני קורא תכנון.

לצערי חושב משרד העבודה כי יש בידו לבנות ללא רשיון משרד הפנים, ובכך היתה טעותו העיקרית. משרד העבודה הסתמך על אחד הסעיפים מחוקי הממשלה האומר, שהממשלה פטורה מקבלת רשיון לבניה. אולם כוונתו האמיתית של חוק זה היתה לבנינים ממשלתיים, למשרדים ממשלתיים. החוק אומר, כי משרד ממשלה לא יהיו זקוקים לרשיון מטעם משרד הפנים, וכך למשל נבנה בנין בתי-המשפט בחיפה. כוונתו של חוק זה לא היתה לאפשר לממשלה לבנות שיוכנים כדי להשכיר, להחכיר או למכור. ויכוח זה בין משרד העבודה לבין משרד הפנים נמשך זמן רב, איני יודע אם הוא קיים גם כיום, איני יודע אם ממשיך משרד העבודה לבנות ללא תכנון, ללא התייעצות וללא גושפנקה של אגף התכנון במשרד הפנים.

ומה קרה מאז עזבתי את משרד הפנים? — אמנם שר הפנים לא הואיל להזכיר את אלה שעמלו בהוצאת החוברת המפורסמת בענין התכנון בעיר ובכפר, שהגיעה בוודאי גם לידי יושבי-ראש הכנסת. אולם שם, בחוברת זו, הזכרתי בדברי ההקדמה את הפקידים הבכירים של אגף התכנון שעמלו בענין זה, ותוכלו לבדוק את הדבר מחדש.

היה צורך גם להעביר את המשרד מתל-אביב לירושלים. היה זה דבר מוזר מאד שאגף התכנון נמצא בתל-אביב ועשה כל מה שעולה על דעתו, בעוד שהממשלה היתה בירושלים, והייתי צריך להעביר במחיידי את המשרד לירושלים ולקבעו בעיר הבירה. וגם התחלפו האנשים. כמוכן, עסקו יותר מדי בעבודה פרטית או, במשרד התכנון הזה.

אבל ברשת 1953 נמסרה לרשות הציבור הצעת החוק הזאת, והיא עוררה תגובה מצד מאות אנשים, מוסדות ציבור והסתדרויות. אגב, לא היתה זו ועדה של משרד המשפטים, אדוני שר הפנים, אשר עיבדה את הצעת החוק הזאת, כי אם ועדה של משרד הפנים. משרד המשפטים עור לנו בניהו. אבל לא יותר. אך את כל התכנון, את כל סעיפי החוק ואת כל שאר הדברים עשה משרד הפנים. הצעת החוק כבר עברה כל השלבים — עד כמה ששמעתי — בימים האחרונים, והיא מוכנה, ואינני יודע למה לחלק את הצעת החוק הזאת לשלבים, ולהביא קודם-כל את הצעת החוק בנוגע לריפארצלציה. כפי שאני מכין, הרי זהו הדבר הפחות חשוב, ולמה לא להביא את הצעת החוק כולה, אשר כבר עברה את כל השלבים ודנה בה גם ועדת השרים לשירותים ופנים, שהיתה צריכה להניח אותה על שולחן הכנסת כשקרה המקרה ועזבתי את הממשלה? כבר עברה שנה מאז, וכמה זמן תתנהל המדינה הזאת ללא חוק המסדיר את עניני התכנון ובנין ערים? ועד 1956 אפשר היה לחוק את חג היובל של עשרים שנה ולהביא את החוק שנתיישן — וכמה

היו"ר ח. רובין:

רשות הריבוי לחבר-הכנסת דוד הכהן, ואחריו — לחבר-הכנסת משה קלמר.

דוד הכהן (מפא"י):

ארוני היושב-ראש, חברי הכנסת. השאלה שהביא לפנינו שר הפנים היא, לפי עניות דעתי, אחת השאלות החשובות ביותר במדינה. דברי ימי תכנון ערים וישובים הרי הם כדברי ימי האנושות; הם נובעים מתביעות האדם לשיכון, לתעסוקה, לבטחון, לבידור. במשך דורות נעשתה הבניה ללא תכנון. מדע תכנון ערים ידוע, כמדומני, רק כמאה שנה, והוא התפתח במיוחד במאה שלנו, אבל כבר עכשיו תופס ענין זה מקום מרכזי במדע הסוציולוגיה של עמי התרבות.

אני מקדם בכרחה את היוזמה שגילה שר הפנים בהרצאתו הרחבה על בעיות תכנון ערים — אמנם, הבעיות הוצגו באור פן כללי — כדבר שאולי יקדם וירחיב את התעניינות הציבור בבעיות תכנון ערים, כי לו ידע כל אורח באיזו מידה קובע תכנון ערים את כל פרטי חייו בעיר. בכפר ובמועצה העירונית, כי או ללא ספק היה מראה עיניו רב יותר בוויכוח זה שהתעורר עקב הרצאת שר הפנים.

לעצם הרצאה עלי לציין, שמשד הפנים הכין לא פעם חומר רב בשאלות תכנון בנין ערים והניחו לפנינו, אך לצערי הרב לא בוטא הדבר אף פעם בחוק כללי לתכנון בנין ערים, וגם הפעם שמענו הרצאה מקוטעת. שמעתי בענין רב את הרצאת שר הפנים ועיינתי גם בפרוטוקול. עיינתי גם בתכניות המעניינות, ואני מציע לכל אלה שטרם עשו זאת, למהר ולעשות זאת — והיה רצוי להציג את התכניות כאן לראיה — כי בלי תכניות אלה קשה לדון על פרטי העניינים, שהם חשובים ביותר. פרטי העניינים הם החשובים, ולא הפולמוס של חברי הכנסת שופמן בענין זה או אחר — זוהי קוסמטיקה שאינה שייכת לענין.

אני רוצה לבקש את שר הפנים שיבין כי כמה הערות כלליות שאנחנו תורמים כאן לויכוח באו מתוך רצון לויכוח נוקב, ואי-אפשר שיהיה כן אלא אם יובאו לפנינו הצעות ממשיות של תחיקה בניסוחן המלא, הבלתי-משושש והבלתי-מנוגד.

הוא אמר כמדומני שהחוקים יבואו פרקים-פרקים. יש להבדיל ולדעת, אם הם יבואו שלבים-שלבים או פרקים-פרקים. אם פרקים-פרקים, נעמוד לפני מצב שלא נוכל לדון על פרק אחד. לא יהיה ערך לפרק אחד של החוק אם הפרק השני לא יהיה מוכן. נניח שידובר על בעיה ששמה תפיסת קרקעות, על ריפארצלאציה של חלקות אדמה, והרי כל מי שמטפל בבנין ערים יודע באיזו מידה אנחנו זקוקים לחוק בענין זה. לא ייתכן שיהיה חוק הן בבעיות הריפארצלאציה שלא ייזן עם זה גם בזכות ההפקעה ותשלום פיצויים בעד נזקים שייג' רמו. אם אתה מודב על הפקעה — ואני מתאר לעצמי שחוק הפקעה כשלעצמו הוא חוק רציני מאד — אם יהיה פרק זה לבד ולא יהיה גם פרק הדין על פיצויים ועל נזכות האזרח מלפני שהיתה הריפארצלאציה, הרי במקרה שהאזרח ייפגע על-ידי כך, לא רק האזרח ייפגע, אלא שאף החוק יהיה פגום, ואז אין ערך בהבאתו לבית.

אני רוצה שוב להזכיר: כדאי להשקיע כוחות, כוחות רבים, בחקיקת חוק ברור אחד, שיהיה מונח לפנינו ספר לעיון למשך חודש או חודשיים, ואחר כך לבוא לכאן לויכוח כללי על החוק כולו, לא ויכוח של כמה שעות. כי זה חוק הקובע בענייני רכוש השווה מיליונים — כל בנין הארץ. מוטב כך מאשר לבוא בהרצאות מקוטעות.

שהצעת חוק כזאת יכולה לעבור. ואין זה חוק של שמות שאתה רוצה שם זה או שם אחר ואין קושי בכך.

אני מבקש איפוא מאד — ואני מייצק, אם מותר לי לייצק לשר הפנים — להביא את הצעת החוק כולה, במלואה, לכנסת בתור-דבר שלם, דבר מלא, שיתן גם תמונה לכנסת לאן אנו הולכים בענין הפארצלאציה.

אני רוצה להזכיר שנית את ענין האדמות החקלאיות. היתה לי הזכות לעמוד ליד עריסתה של הוועדה שעלי-יד כשרד החקלאות ומשרד לעלות, ונכון הוא מה שאמר חברי חקלאיות. אני יודע שזהו אחד התפקידים הקשים ביותר להגיד לאנשים: לא, אתה לא תבנה על השטח, למרות שכבר עקרת את הפרדס.

לאורך רצועת שפת הים מהגבול הדרומי — אינני יודע מה יהיה הגבול הדרומי בעתיד — ועד לראש הניקרה, ישנם שטחים עצומים שאפשר לבנות עליהם בצורה יפה, והרי גם העיר תל-אביב נבנתה על חולות, ונכון הוא מה שאמר חברי הכנסת שופמן, כי אין להתבייש באותו שטח של תל-אביב שתוכנן על-ידינו. אינני מדבר על השטח שקיבלנו מיפוא, או על שכונת-התקווה שהיתה נתונה לשלטונה של יפו ולא היתה לנו דריסת רגל בה, ומשום כך גם תוכננה בצורה גוראה כל-כך, עד שיש לחשוב על בנייתה מחדש.

ישנם מקומות ישנים שצריך לשמור עליהם. אינני יודע אם שכונת נוה-צדק בנויה בצורה נוראה כל-כך. אם תעברו בסימטאותיה, תמצאו אמנם מעברים צרים, אך נקיים, בתים בני קומה אחת או שתי קומות, עם מאור, תיעול, ביוב ומים. כאשר אנו מראים להיירים את העיר, אנו מראים להם מהמקומות הישנים ביותר ועד למקומות החדשים ביותר, ואין להתבייש במקומות הישנים. איננו חושבים להרוס את כל יפו העתיקה. וכאן ברצוני להזכיר, כי רמו המנוח עוד לי בשעתו הרבה בהקמת ועדה אשר תשמור על חלק מיפו העתיקה, לשמור דווקא על הסימטאות האפלות שלא יגורו בהן, אלא ישמשו כמוזיאון או מקום מגורים לאמנים. לא כל מקום עתיק הוא בחינת "סלאמס", לא כל דבר עתיק הוא פגום. יש לשמור על הדברים העתיקים גם בעכו, גם ביפו וגם במקומות אחרים, ואני מקווה שילכו בדרך זו.

למרות ששר הפנים נגע בשאלת המים ודיבר על כך בדראמטיות רבה, אינני רוצה להשתמש בהזדמנות זו על-מנת לנגוע בבעיה זו דרך-אגב; אני מקווה שתיתן לי ביום רביעי ההזדמנות, בהצעה נוספת לסדר-היום, להבהיר ולבאר את כל מה שקרה מסביב לשאלת המים בתל-אביב. אז אוכל להזכיר לשר הפנים, כי דווקא הגורמים השונים של ההנהלה הנוכחית והקודמת, ואני בכללם, פעלו ועמלו רבות למען הקמת שדה השאיבה הצפוני בתל-אביב. אוכל להזכיר, כי ממשלת ישראל הקציבה שני מיליון דולר ומיליון לירות ישראליות ועריית תל-אביב הקציבה עוד 600,000 לירות מתקציבה לפי-החוק, כדי לשפר את מפעל המים ולספק כמות של 10 מיליון מטרים מעוקבים נוספים. עוד לא הגיעה השעה לפנות את עריית תל-אביב, ואני רוצה להרגע את שר הפנים שלא יצליח כל-כך מהר לבצע זאת. ביום הרביעי תיתן לי ההזדמנות לעורר את שאלת המים בתל-אביב ויחסו הרע של משרד הפנים, בניגוד ליחסו הטוב של משרד החקלאות. אז גם אצטט את דברי מר בלאס על חברת "מקורות".

לפי שעה אני דורש מהכנסת החלטה אחת: לדרוש מאת שר הפנים להביא לפני הכנסת בהקדם האפשרי את חוק תכנון בנין ערים במלואו.

המתחוללים בה מדי פעם, וישנם ישובים שאינם מסוגלים לפתור את בעיותיהם — מוטב שלא לצרף בבחירת שטחים ללא כל צורך חינוכי למקום באותו רגע. אם יש בעיות שיחייבו טיפול בשטחים שאינם רצופים ואינם מזוהים עם עניניה של איזו מועצה — יש ועדות גליליות שתברנה אותן. שום חלק לא יישאר שומם ללא טיפול.

שר הפנים אמר בין היתר, שמשרד הפנים ואגף התכנון מחשיבים אפשרות של בדיקת תכניות מחדש מתקופה לתקופה לאור השינויים האבויקטיביים המשתנים מפרק לפרק ומומן לזמן. דבר זה הוא חשוב כשלעצמו, וגם בחוק הישן — עד כמה שזכרנו אינו מטעני — קיים הדבר הזה, שלוועדה מקר' מית, באישור ועדה מחוזית, מותר להשהות תכנית או להק' פיא תכנית, ולהכין תוך תקופה מסוימת תכנית אחרת. אולם בכל זאת כדאי לקבוע מה היא תקופה שבה אפשר לשנות, ולא לעשות זאת ללא הגבלה. צריך לקבוע גבול מסויים לאפ' שריוות של שינוי תכניות, כי זכות זו, שהיא רצויה, עלולה להיות שרירותית ולפגוע, אני זוכר מנסינו, באיזו מידה זה פגע לפעמים ביוזמי התכנית. ואין צורך לדבר על כלים, כי גם כדי לחסל תל צריך לבצע הרבה מאד תכניות, ולא בנקל אפשר להיפטר מהתל כאשר אין תכנית טובה. אם שר הפנים יבקר במשרד התכנון שלו, יראה מה זאת אומרת הכנת תכנית סקר — תכנית על גבי תכניות, וכמה כספים משקיעים בזה, ואחר-כך הכל מתבטל לפני שמשוהו ונשתנה. האיש או הגוף המכינים את התכנית צריכים לדעת מראש תוך איזו תקופה תתקבל התכנית או לא תתקבל, ולא לתת לזה פירושים מאד פלאודיים שהם בסמכותו של מישור מאד חשוב מאד. ביטול התכנית שלא בהמלצת יוזמיה, לאחר שאנשים נדרשו להשקיע כספים בהכנתה, עלול לגרום נזק רב ולהביא לטרוניות שונות ומשונות שאינן שייכות לענין. כדאי לשר הפנים ולמחלקת התכנון למנוע דברים כאלה. די בזיונות היו בארץ מבחינה זו.

שר הפנים נגע בבעיה של הקמת מועצה ארצית רשמית בעלת סמכות חוקית. אינני רוצה להביע דעתי בטרם אראה את החוק, אבל אני חושש שהיא תעשה את העבודה עוד יותר מסורבלת מאשר של הנושא. גם עכשיו האנשים העוס' קים בבנין ערים — ואני מוכרח להודות שאינני עוסק בזה, אבל אני עוקב אחרי זה ובתור אורח זה נוגע לי — וביחוד בעיריות הגדולות, האורחים ונבחרי הציבור טוענים נגד קיום הוועדות המחוזיות. הוועדות המחוזיות הן בעלות סמכות שאינה דמוקרטית במידה המפקה לגבי האינטרסים של המ' קום. בוועדות המחוזיות לא נמצאים נבחרי המקום בלבד. יש בה גם נבחרי המקום, אבל רובם הם פקידים ממונים, ויש הרגשה לאנשי המקום שבמחוז שפוטם אין הם זקוקים לעצה של אנשים מהחוק, ביחוד אם יש לאשר או לא לאשר החל' טותיהם. זה ענין עדין מאד. אם יש צורך בערעור הם יכולים למנות ועדת ערעורים מתוך נבחרי העיריה. מדוע אין חיפה יכולה למנות ועדת ערעור מבין אורחיה? יכול להיות גם דבר כזה. על אחת כמה וכמה אם התכנית תהינה טעונות אישר' רים נוספים של המועצה הארצית. אני מציע לשר הפנים שיעיין בדבר מתוך שיקול דעת ולא מתוך חסון יתר, אלא יקבע את דעתו — ואני משאיר לו לקבוע את דעתו לפי הב' נתו ומצפוניו — רק לאחר שיקויים בענין זה דיון נוסף עם האנשים מהמקום, ואנשים שיש להם נסיון בשטח זה.

באופן מיוחד עמד העשר על הצורך לתאם תכניות בין המרכזים הקיימים השונים — הסוכנות, אגף השיכון, משרד העבודה, משרד הבטחון וכו'. רק על-ידי תיאום כזה אפשר יהיה להגיע להרמוניה ולאחידות. אין איש החולק על הצורך

בהרצאה דובר על האינסטנציות השונות של תכנון בנין ערים. אני יודע קצת את הפרשה הזאת. כדאי מאד להשקיף כוחות ולברר את הדרך שבה פועלות הוועדות המקומיות או מועצות או עיריות, שהן עצמן תקפדנה על שמירת החוק, כזי שאפשר יהיה למנוע קיום אינסטנציות שונות לערעור. אבל אנחנו יודעים שהוועדות, גם מתוך חוש אורחי וגאוה עצמית שלהן — ואינני איש-יריב אתן על גאוותן זו כשלעצמה — רואות את עצמן כגוף מושלם, הן קובעות חוקים ומטילות חומרות רציניות מבלי שיהיה ערעור עליהן. כבר אמרתי בק' ריאת-כיניים לחבר הכנסת שופמן, כמומני: אין זו צרה של עיריה אחת ולא של ראש עיריה אחד. יש לי נסיון והתעניי' נתי בדבר. אינני יודע אם זה היה כרוך פעם אחת במקרה הגובל בשחיתות; אין לי כל ידיעה על כך. אבל הלחץ, הלחץ של האורחים, הלחץ של הצרכים הוא אשר מביא לידי כך שהאנשים סוטים מהחוק, ואלה הם אותם האנשים שהם ממו' מנים וחייבים לשמור אותו — הם הם הפוגמים בו יותר מכל אורח אחר וכמעט אין כל אפשרות לערער עליהם. האחד טוען שהוא עושה מה שהוא עושה כדי להקל על עוליה, וה אחר — כדי להקל על משפחות ההולכות וגדלות, או כדי לצבור סכומים לקופות חשובות בעיריה. זוהי עובדה בכל העיריות.

כדי להתגבר על כך יצטרך שר הפנים לשקול היטב אם אפשר לשנות כאן את פני הדברים על-ידי חקיקה נוספת מחייבת ומחמירה, או על-ידי מפקחים מיוחדים מטעם שר הפנים, שיהיה מחובתם לברר אם נעברה עבירה על סעיף מסעיף החוק, יעברו ויכרו את הדברים בעיריות פעם בש' בויעים, או פעם בחודש, יראו את הרשיונות שנותנים וינקטו בצעדי שחוק יסימן אותם לנקט בהם כנגד מעשים כאלה. אבל שוב, לכך נחוצה אסמכתה חוקית.

שר הפנים ממונה לא רק על ביצוע חוק בנין ערים, כי אם גם על חוק העיריות ועל מועצות מקומיות, מועצות אור' ריות וכיוצא באלה. מובן שהדבר הוא לברכה, שהענינים מרוכזים במשרד אחד ובידי שר אחד, גם עניני התכנון — הקונצפציה כולה — וגם עניני הביצוע. לכן מוטלת עליו במ' יחד חובה לשקול את הדבר בנוגע ליציאת מועצות מקומיות ומועצות אזוריות. עד היום נעשו דברים אלה לפעמים לפ' קו פוליטי מסויים — לפעמים לפי מי שכיהן כשר הפנים. מוטב — ואני אומר זאת בכל הרצון הטוב כלפי שר הפנים ושיקול-ידעתו — לעשות את הדבר מתוך בדיקה ענינית, מה גרעין יעיל ומה גרעין בלתי-יעיל.

אינני יודע פרטים, לא בדקתי, אבל אני קורא בעתונות שמועצה המקיפה כמומני שני מיליון דונם בנגב, אלפיים קילומטרים מרובעים — ואלפיים קילומטרים בארצנו הקטנה זה "קצת" — היא בסמכותו של ידידי יהודה אלמוג. אם כן, הוא יהיה המטפל בפיתוח, הוא יגלה את המחצבים, הוא יש' לוט עליהם. ידידי יהודה אלמוג, לביילי לו לצרותיו הקטנות בכבולות שכבר יש לו שם פיתוח. מה אני מחוייב להטיל עליו עומס נוסף ולמה נחוצה לו האימפריה הגדולה של אלפ' יים קילומטרים מרובעים? זאת כבר מועצה אזורית? יש עוד ממשלה, יש עוד שר פיתוח והם יצטרכו אחר-כך לקרוע זאת ממנו כשמשהו יתגלה. תהינה בעיות? זה שלי וזה שלך, זו זכותי וזו זכותך. לשם מה לעשות זאת? שבביל איזו מאניה גראנדיוזית — הנה יש לנו מועצה מקומית של אלפיים קילומט' רים מרובעים? הדבר אינו מוסבר ואינו לטובת הענין. צריכה להיות מועצה נאמנה לפיתוח המקום, ואשר תוכל להשתלט עליו. וביתר יעסקו שר הפיתוח ושר הפנים. דווקא בארץ דינאמית כמו ארצנו, שיש לה בעיות עליה וקליטה ושינויים

בעיה חשובה מאד. הוא דיבר גם על „נסיכויות“ שונות בעיריות ששאר עירייה קודמים. אני יודע על „נסיכות“ אחת כזאת — ועד הדריהכרמל בחיפה. הייתי מציע לשר הפנים לא לנהוג בדרך אירונית וסארקאסטית בעניינים שלא למד אותם עד תומם. למלה „נסיכויות“ יש מובנים שונים. ייתכן שלאזרה, חברי הכנסת בריהודה, יש גם כן חלק באילו נסיכויות במדינה הזאת שהן מיותרות ושעבר זמנן, בהתיישובות, בתנועה הקיבוצית או בחיים המפלגתיים. לא קל לדבר על נסיכויות.

בעירי נלחמתי נגד בעיה זו ששמה ועד הדריהכרמל, שכבר עבר זמנה. לא אוכל להרצות לפניכם באריכות כיצד קם והיה ועד הדריהכרמל. אומר רק זאת: בשעתו, כאשר הייתה עירייה ערבית ואנו רצינו לשמור על ערכים יהודיים וציוניים, הקימונו את ועד הדריהכרמל כשם שהקימונו את ועד הקה"ל. ובתור חברי עירייה אמרנו שיש לתת סמכויות מיוחדות לוועד, שהיו סמכויות של העירייה. פעלנו אולי לא כל כך לטובת העירייה המעורבת, וזאת כוונה מלכתחילה שהדבר יישאר בידיים יהודיות. עשינו זאת במתכוון, אך הדבר לא נתיבטל ו„הנסיכות“ קיימת. ועד הקהילה ידע לבטל את זה, ואילו ועד הדריהכרמל ממשיך. לדעתי צריך למצוא אפשרות תמורת גרוש סמלי אחד להעביר את כל הרכוש הזה לעיריית חיפה.

אבל אין לדבר בקלות כזאת על משק ועל הנהלת משק ועל הנהלת משק מים. כל עוד פעולה זו נעשית על-ידי גופים ציבוריים על-ידי אותו גוף משמו ועד הדריהכרמל או הר"כרמל או קריית-חיים, אין לזלזל בו באירוניה. עדיין לא ברור אם הם מנהלים את העניינים באופן בלתי-משקי, או אם יש חשד של שחיתות או דופי, על-ידי זה שאין רווחים למי שהו. המשק התנהל במקומות אלה למופת לגבי משקים דר"מים; ואינני רוצה להיכנס עכשיו לענייני הנהלת המשק ואם פקת המים בעיריית ח'לאבי. עובדה היא שמקומות אלה קיימו את מפעליהם הציבוריים בכבוד והוכיחו שמחירי המים היו נמוכים ונתנו רווחים — רווחים שהם לטובת הציבור כולו. לכן, ענין אספקת המים אומר: דרשני. אין צורך לזלזל בכך. אני סבור, ששר הפנים, כאשר יגיע לפתרון הבעיה — ואני מסכים שפתרון הבעיה צריך להיות מלמעלה — ייטיב לעשות אם ימנה ועדה מסויימת לפני שיוציא פסקדינו על התהליך בעתיד.

משה קלמר (הפועל המזרחי והמזרחי):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני חולק על הדעה שהושמעה כאן שהוויכוח הזה על הרצאתו של שר הפנים על בעיות התכנון במדינה הוא בזבוז זמן. אני חושב שדרך זו היא טובה ואולי היה צריך ללכת בה — לא בכל חוק וחוק כמוכן, אלא בחוקים מעין אלה שהם כוללים ויש להם בעיות למאות. רצוי שלפני שמביאים את החוק לפרטי פרטי, ירצה השר, הממונה על הבאת החוק בכנסת, על כל הבעיות וישמע מפי חברי הכנסת את דעתם, כי אלה הם נבחרי הציבור; וכך, בזמן שיביא את החוק, ידע מה דעת הציבור ולא יסתפק בכך שמעירים לסעיפים היבשים ואחר כך החוק עובר לוועדה.

רצוני להעיר שתי הערות לשר הפנים הנוכחי וגם לחברי הכנסת רוקח שהיה שר הפנים הקודם.

שר הפנים י. בריהודה:
לפני הקודם.

משה קלמר (הפועל המזרחי והמזרחי):
הוא היה זמן קצר.

בכך. אולם כיום מוטב שלא לדבר על בניה פראית, אלא על הבניה כמו שהיא כיום בארץ, והיא בעיקר בניה של שיכונים. מבחינה זאת החוק הוא פגום מאד, כפי שידוע. אני יודע שקיימות הוראות מנהליות והן חתומות, דומני, על-ידי ראש הממשלה בעצמו, עוד לפני כמה שנים. הן מחייבות הגשת תכנית מטעם משרדים ממשלתיים לגבי תכנון, כדי לא לעקוף את החוקים הקיימים. אבל כל העיריות מלאות תלונות כריזון, שהדבר הזה לא נעשה, ונעשתה עבודה עצומה של סקר בתכנון, ומקיימים שיכונים באזורים של עיריות ומועצות מקומיות מבלי לשאול איש על כך. וכבר אינני מדבר על תש"לומים שונים ונשיאה בעול חובות של פיתוח השטחים, בכבישים, בחשמל ובכיוו. עובדה היא שעושים את התכנון פלסטר.

החוק המאנדאטורי שחרר את הממשלה מלכתחילה מן החובה הזאת. אבל הממשלה המאנדאטורית לא עסקה בהקמת בנינים, וכל הבנינים שהיא בנתה היו בית-משפט, או מבצרי „גרט“, או בנין דואר פה ושם. בנינים אלה לא גרמו לשרים בעיות של תכנון. אבל כיום מקימה הממשלה שיכונים ויש תכנון ממלכתי. אלה חייבים להיות במסגרת של תכנון עירוני ואזורי וצריכה להיות מגמה מסויימת. עובדה היא, ואני יודע על כך שיש בענין זה תלונות רבות. כל זה צריך להיפסק ויש לחדול מליצור אנדרלמוסיה בענין זה.

יש לתת למועצות המקומיות את כל ההזדמנות לחוות את דעתן על איתורו הנוכח של שיכון ושיכון לסביבה ולתכנון המתאים למקום שבו רוצים להקימו. השלטון המ"קומי צריך לתת למשתכנים את השירותים הדרושים והוא המחליט אם יש להרחיב את רשת הכבישים או רשת המאור וכדומה.

היו"ר ת. רובין:
זמנך נסתיים.

דוד הכהן (מפא"י):
אני מבקש לא להפסיק אותי עד אשר סיעתי תעשה זאת. יש עוד זמן לסיעה.

היו"ר ת. רובין:
אני מבקש מאת סיעת מפא"י להודיע לי כמה זמן עומד לרשות הנואם. בבקשה להמשיך.

דוד הכהן (מפא"י):

אני מציע לשר, שהבניה הציבורית — והלואי ותהיה כזאת ותימשך להבא — המבוצעת על-ידי הממשלה והנתמכת על-ידי ועל-ידי הסוכנות — לא תצא ממסגרת התכנון. כיום, בגלל החוקה הזאת, נמצאת הממשלה מחוץ לתכנון. במקום ההראות של ראש הממשלה והראות של שר הפנים יש לחוקק חוק פשוט וקצר, תוספת לפקודת בנין ערים, 1936, (אם אינני טועה), שלפני תחול פקודת בנין ערים גם על הממשלה כמו על כל גוף אחר. כך תיפתרנה כל הבעיות ולא יהיה צורך בהוראות מיוחדות מראש הממשלה, משר הפנים או מגופים אחרים.

אני חייב לסיים את דברי ועל כן אקצר. שר הפנים דיבר כאן על ארגון מוניציפאלי הידוע בחוץ-לארץ בשם עיראם או עיריות-משנה. בענין זה יש רגשות מעורבים. לדעתי עדיין מוקדם לדבר על ענין זה אצלנו. הדבר הזה קיים ונהוג בערים גדולות המונות למעלה ממיליון תושבים. אצלנו הדבר הזה מיותר. לפני שנגיע לתחיקה כזאת מוטב לדון בדבר מחדש עם ראשי העיריות הגדולות, כי הוא נוגע להם. שר הפנים דיבר על בעיות המים, הספקת המים וכו'. זו

זה. על-פי רוב, באיכוז הציבור נשארים במיעוט לעומת אלה שמאשרים את הדבר. הם המכריעים, והכרעתם לא תמיד היא לטובת הציבור. אני חושב כי לפני ששר הפנים יביא את חוק הבניה והתכנון, יהיה עליו לתת דעתו על כך ולבדוק ענינים אלה.

יש מקרים שהוועדות המחוזיות נוהגות איפה ואיפה. אני מצטער שחבר-הכנסת רוקח איננו כאן, כי הוא יודע על המקרה שאני מדבר עליו. אני יכול לציין, שבישיבה אחת של ועדה מחוזית מסוימת הועלו שלושה מקרים דומים. הוועדה לשימור הקרקע הודיעה לוועדה המחוזית כי שטחים אלה הם שטחים חקלאיים וכי אין לאשר ניצולם לצורך מגורים. בשני מקרים אחרים התחשבה הוועדה המחוזית בהמצאת לוועדה לשימור הקרקע, ואילו במקרה השלישי מצאה לנכון להיות נאמנה להמלצה זו. היה זה דווקא לגבי שטח שלא עובד מעולם. הוא נמצא בידי בעליו למעלה משלושים שנה, וישנם מומחים שאמרו כי אין שטח זה ראוי כלל לעיבוד חקלאי. הכוונה היתה להשתמש בשטח זה בשביל מפעל אשר צריך היה להכניס למדינה קרוב למיליון דולר בבת-אחת, ול-מפעל זה 40,000 לירות לחודש למשך תקופה ארוכה. בניגוד לדעת נבחר האזרחים שהכירו את הענין, החליטה הוועדה המחוזית בשלילה לגבי הבקשה. לאחר שנתיים וחצי של מאבק וכדומה, היא התירה להשתמש במחצית השטח לצורך מוסד סגור, ולא למטרות מגורים.

אני חושב כי שר הפנים צריך לתת דעתו על הצורך לחזור ולהרכיב את הוועדות המחוזיות. אמנם דעתי היא שיש לבטל ועדות אלו לחלוטין, אך אם משאירים אותן, צריך להבטיח שבהרכבן יובטח רוב לאנשי הציבור האמיתיים, ולא לממונים מטעם משרדים ממשלתיים. איזה ענין יש לבא-יכוח משרד הבטחון או האוצר או התחבורה, בניין תכנית בנין בנתניה או בבני-ברק? אני מבין שהם צריכים להשתתף וכי נבחר הציבור צריכים לשמוע את חוות-דעתם, אולם השיקול הסופי וההכרעה צריכים להיות בידי נבחר הציבור. לא ייתכן שבא-יכוז המשרדים יהיו מלכתחילה רוב ואילו לאנשי הציבור לא יהיה מה לומר. לתינים התפאר חבר-הכנסת רוקח כי הוא הוא שהכניס את אנשי הציבור לוועדות — אין בכך כל תועלת ממשית.

ועתה כמה משפטים בענין הוועדה לשימור הקרקע. אני חושב כי איש בבית זה אינו מזלזל בוועדה זו, אשר מתפקדה לשימור על קרקע חקלאית. אנו יודעים שקרקע חקלאית טובה נוצלה לצרכי שיכונים, נצטטו בשטחים אחרים אפשר היה למצוא מקום בשבילם. היה זה מצב של עליה המונית, ולא יכולנו לבחור בכל מקרה במקום המתאים ביותר. איש איננו אשם בכך. אין ספק שמשום כך נוצלה קרקע חקלאית שלא למטרתה. אולם על הוועדה לשקול לגבי כל מקרה ומקרה אם השיקול החקלאי הוא הקובע. אין זה משנה אם הסמכות החוקית כבר בידה, או שתהיה רק לאחר קבלת החוק. היא אינה צריכה להתעקש על כך ששטח מסוים באמצע בני-ברק שסביבו אזורים מגורים, ינוצל לגידול ירקות דווקא או יינטע בו פרסם. נוקשתה של הוועדה גורמת למיריות הציבור. אם עומדים לתת לה כעשוי סמכויות חוקיות, צריך שר הפנים לדעת כי על ועדה זו להיות גמישה ולהתחשב בתנאים, כדי לקבוע מתי יש הכרח לשימור על הקרקע ומתי צריך לוותר.

דובר כאן על הפרשת אחוזים. לפי החוק האנגלי צריך היה להפריש 25%, ועל מה שהיה למעלה מזה, צריכים היו המוסדות הממשלתיים לשלם כבעבור הפקעה. בא חבר-הכנסת רוקח בתקופת כהונתו כשר הפנים והעלה את האחוזים ל-33%. אני יכול לספר לשר הפנים הנוכחי כי לגבי תכניות מאושרות רבות שבהן נקבעו האחוזים המופרשים בהתאם

אני חושב ששר הפנים הפליט מלים חריפות כלפי הקרן הקיימת, שיש להגיב עליהן, ואני רוצה לקוות שזו היתה רק פליטת-פה של שר הפנים. לדעתי, הביטוי היה חריף למדי. אנו יודעים, ובתוכנו גם שר הפנים, את עבודתה של הקרן הקיימת ואת אשר עשתה בשביל הישוב בכל השטחים ובכל הענפים והיא עדיין ממלאת תפקיד חשוב מאד. ולהתבטא העקרן הקיימת הגיעה למצב של "פיקים" כמו אותם בעלי התלים שישנם, זוהי פגיעה קשה. אני מניח שזו היתה פליטת-פה, והשר לא התכוון לחילה לפגוע במוסד חשוב, שנדמה לי כי איש מאתנו לא יעד לפגוע בו.

הערתי והשינה לשר הפנים הקודם בקשר עם הבניה. לדעתי, עם כל הליקוים שאנו יודעים אותם ומכירים בהם, שנעשו בעבר ובהווה, בכניה הגדולה והרחבה במדינה מאז קומה, הרי אין לומר שכל הבניה הזאת — נדמה לי שמאז קום המדינה נבנו למעלה מן 150,000 חדר — היא בניית "סלאמס". מי שמכיר את שיכון הוותיקים — אם נרצה להר-ציא אי-אלה מקומות — והשיכון האחרון, השיכון העממי שהוא התפארת המדינה, לא יבטל זאת, ולא יאמר שהמדינה היא איש שבנתה את ה"סלאמס".

עתה אני רוצה לגשת לעצם הענין. מאחר שזמני מוגבל, אני רוצה לעמוד על דברים ספורים, וביחוד על מוסדות התכנון במדינה. כפי שהצביע שר הפנים ישנן שלוש קומות, ישנם שלושה מוסדות העוסקים בכך, החל מהוועד המקומי שלי כל מועצה עירייה, הוועדה המחוזית, ועד הוועדה העל-יונה לתכנון ארצי. נדמה לי שזה יותר מדי ומכביד על האזרחים. לא רק אלה שקונים תלים ורוצים לחלק אותם לפיקים כדי לעשות רווחים, אלא אף הבניה הציבורית הרחבה, הנעשית על-ידי הממשלה או על-ידי חברות ציבוריות, נקללת בקשיים גדולים לתתן שקימים שלושה מוסדות. נדמה לי שצריך לחסל לפחות מוסד אחד. אפשר גם להסתפק במוסד יסודי, בוועדה מקומית, ובעיקר, מאחר שקיים המוסד העליון שהוא המתכנן הארצי, הרי זה מספיק, ואפשר לסמוך על נבחר הציבור בכל מועצה, שאם הם מאשרים תכנית, אין תכנית זו צריכה לעבור ביקורת של הוועדה המחוזית. יודע לי על התנגשויות בין הוועדות המחוזיות ובין הוועדות המקומיות אפילו במצב הנוכחי. נדמה לי, שהוועדות המחוזיות חורגות מתפקידיהן ומתערבות יותר על המידה במה שהוועד המקומי עושה. ידועים לי מקרים בירושלים שמועצת העיר בתור מועצה מקומית של בנין עיר החליטה למוש פעמים על דבר מסוים, ובכל זאת הוועדה המחוזית ביטלה החלטות אלה וגרמה הפסדים עצומים לאזרחים. אם ירצה שר הפנים, אני מוכן לתת לו את הפרטים. יתר על כן, גם הוועדה המחוזית — באותו מקרה שאני מדבר עליו — היא עצמה החליטה החלטות שונות החל מן הדיון הראשון ועד הדיון הסופי. אם הוועדה המחוזית עולה משהו על דעתו של משהו, אי-אפשר להיוונו מעמדתה.

בשעה ששר הפנים הקודם חבר-הכנסת רוקח, ושר הפנים שלפני הקודם, הביאו את שאלת הרכב הוועדות המחוזיות, העיריות שוועדות אלה זה כבודות תנועה ומספרן גדול מדי, גם ההרכב אינו נכון. בוועדות אלה יש רוב לא לבא-יכוז הציבור, אלא לבא-יכוז המשרדים הממשלתיים. לדעתי, לכל המשרדים יש ענין בתכניות המובאות לפניהם, בכל אופן, לא בכל המקרים. די אם בא-יכוז משרד הפנים או אגף התכנון מחזה את דעתי, והאלה ייימו את ידיהם בניגוד לדעתם של בא-יכוז הציבור האמיתיים. אם אני מדבר על בא-יכוז הציבור האמיתיים, אני מתכוון לנבחר העיריות והמועצות השולחות את נבחריהן, אי-אנחנו חושבים ששר הפנים ממנה מהנדס או אדריכל, כבר נקראים הללו בא-יכוז הציבור. בא-יכוז הציבור צריך להיות נציג של גוף נבחר ששלחו למקום

אולי עוד יהיה בו איהו פגם. נשאר משהו לכנסת הבאה ו"לדורות שאחרינו", אבל יהיה זה צעד קדימה. וכן דרושה הכרעה על שיטת מסיים אחרת. נראה לי שיש צורך בקצת יתר העזה על מנת ללכת באותה דרך שהרצה עליה כמה פעמים שר הפנים בכנסת. אני מתכוון בכך לקצב החקיקה.

אבל אם דבר זה קשה מאד, הרי נראה לי, שההצעה ששר הפנים הביא אותה, להקדים בחוק בענין הרפארצלאציה אם איראפשר להביא את החוק כולו בבת אחת, היא דבר הגיוני. לאמיתו של דבר, אם ישנו אויב לתכנון בנין הערים, (קודם לכן דיברתי על האויב הקטן — על חוסר התיאום בין משרדי הממשלה), הרי האויב הגדול הוא הבעלות הפרטית על הקרקע. אין אויב גדול יותר לתכנון הערים.

עזרא איכילוב (הציננים הכלליים):
קלעת למטרה.

יעקב ריפתין (מפ"ם):
כמה אתה רגיש, חברי הכנסת איכילוב. כבר התעורר המזג המבורך שלך: נגעתי בבעלות הפרטית.

אם יש יסוד קבוע ברעיון של הלאמת הקרקע, אם יש בו יסוד יציב, הרי הוא איננו נוגע רק לענין ההקלאות אשר הקרן הקיימת עשתה בהם גדולות, אלא נוגע גם לעתיד התכנון. ואם הדבר הזה מעורר התרגשות ספונטאנית כל כך מהספסלים של חברי הכנסת הנכבדים היושבים ממולי, הרי מוכרח אני לומר: צריך להיות ברור שלפחות כמה דברים פאליאטיביים מן ההכרח להסדיר. מן ההכרח להסדיר את ענין ההקלות ברפארצלאציה. למעשה איראפשר לנוגע בתכנון הזה קשיים הנוכחיים. אני מקבל גם בכרחה את הדברים שאמר חברי הכנסת רוקח על הצורך בשינוי האחוזים שאפשר להם קיעם ללא פיצויים לגבי שטחים ציבוריים. ייתכן שחברי הכנסת איכילוב ואחרים לא התרשמו כל כך טוב מדברי חברי הכנסת רוקח בענין זה. אבל אני חושב שהוא אמר דבר חשוב: איראפשר בכלל לדבר על גינות וכבישים ומגרשי ספורט ובתי ספר בלי לשנות את האחוז שאפשר להפקיעו ללא פיצויים. הדבר הזה הכרחי גם ליוזמה הפרטית אם היא רוצה לבנות לא בתנאים של פיגור אלא בתנאים של קידמה טכנית.

נוסף לכך ברור שצריכה להיות איוו מגמה כללית בתכנון, והיא מוכרחה להיות מגמה חלוצית. גם בענין זה צריכה להיות בכנסת דעה ברורה, וכאן חשובה מאד דעה של הכנסת. לצערי הגדול, לא שמענו בענין זה דברים ברורים, גם כאשר דיבר כאן חברי הכנסת רוקח: האם נוסף ללכת בדרך של ריכוז סטיכיי או נלך בדרך של פיזור האוכלוסיה? ואני אומר: פיזור לא מבוהל וגם פיזור לא מתוך רועיל. כי לפעמים יש לי רושם שעיריות מסוימות היו רוצות להרחיק מהן כמה מעבדות וכמה שכונות, לא כל כך מתוך דאגה להפרחת הארץ אלא כדי שהנטל המוטל על העיריות האלה יהיה קטן יותר. נתקלתי בבעיות אלה. אולם ברור שצריכה להיות מגמה, והמגמה צריכה להיות, קודם כל, לבנות את הנגב, לבנות את הערבה. (קריאה מספסלים: הציננים הכלליים: איזו מעבדה קלטה עין-שמר?)

מרדכי אולמרט (תנועת החרות):
הוא טוען שגם הקיבוצים אינם רוצים לקלוט מעבדות.

יעקב ריפתין (מפ"ם):
כשחברי הכנסת אולמרט מחייך, אני יודע שהוא רוצה להגיד איזה דבר-רעות. אני מכיר במקצת את קריאות הביניים של חברי הכנסת אולמרט. האמת היא שהקיבוצים קולטים

לחוק, המוסדות מרשים לעצמם לתבוע הפרשה חדשה בלי לפצות את בעל הקרקע, בין שהוא איש פרטי ובין שהוא מוסד ציבורי. יש צורך להבטיח בחוק כי לא ייתכן לדרוש פעמיים הפרשות משטח מסויים, תהינה הסיבות אשר תהינה. על כל פנים, גם אם תובעים לחזור ולהפריש, צריך לפצות את בעל הקרקע.

לכסוף אני רוצה לעמוד על בעיה שכבר הזכיר אותה שר הפנים בשעה שדיבר על כמה משפחות מסודרות בלוד או ברמלה, שאינן רוצות לשאת בעול. אני יודע מקרה אחר שאחת הקריות שליד חיפה הצטרפה לחיפה, והיא עומדת להרחיב את גבולותיה. אף-על-פי שהמוסדות הממשלתיים הנוגעים בדבר הכירו שיש הצדקה להרחבת גבולותיה, התנו לה כתנאי את ניתוק הזיקה שלה לחיפה, באופן שתהווה יחידה עצמאית. אין כל ספק כי אותן 400 או 500 משפחות שבקריה אינן יכולות לכלכל את עצמן כרשות נפרדת. נוסף לכך קיימת גם מעבדה במקום.

שרי הפנים י. בריהודה:
מי דרש זאת?

משה קלמר (הפועל המזרחי והמזרחי):
ועדת הגבולות שהוקמה עליידי הוועדה המחוזית, היא דרשה שהקריה תצטרף לקרייתים או תהווה יחידה עצמאית, אולם עליה לנתק בכל מקרה את הקשר עם חיפה. אם שר הפנים הצביע על דוגמות אלו, עליו לדעת גם מה הם הדברים הנעשים עליידי מוסדות ממשלתיים מוכרים.

אני מסתפק בהערות אלו מתוך תקווה כי בשעת הבאת החוק יובאו ההערות הללו בחשבון, ואז נוכל לדון בהצעת חוק מתוקנת.

יעקב ריפתין (מפ"ם):

אדוני היושבי ראש, חברי הכנסת הנכבדים. ישנה הרגשה במדינה שאין תיאום בשאלת תכנון הערים. ויש צורך בתכנון בהקמת ערים ועיירות, צריכה להיות וזאת שיש התאמה בין הדואגים לשיכון לבין הדואגים לעניני פרנסה, לעניני עבודה ולעניני בטחון. אינני יודע אם דבר זה תלוי רק בניסוח החוק. שר הפנים אמר שהדבר יובהר בחוק, אבל נראה לי שלא רק בשאלות היחסים בין משרד הבטחון ומשרד החוק, אשר הכנסת עסקה בהם במקצת בומן האחרון, קיימת בעיה מסוג זה. יש צורך במאמץ רציני כדי להגיע לתיאום בדרג גבוה בין המשרדים השונים: משרד הפנים, משרד העבודה, משרד הפיתוח, משרד המסחר והתעשייה, משרד התקלאות, משרד הבטחון. דומה שעד עכשיו אין תיאום כזה, או שהתיאום איננו מספיק.

יש צורך בתיאום נוסף: תיאום בין המומחים ובין הציבור. איראפשר להשלים עם המגמה אשר היתה לפני שנים הפנים רוצה מאד להביא חוק יסודי בשטח זה שהוא פועל את הדברים, חשובה מאד העצה של המומחים, וכל הכבוד למומחים, אבל אם יש ערך לאוטונומיה מיניציפאלית, הרי הוא בכך שתהיה זכות דמוקראטית לציגי הציבור הנבחרים לקבוע בעניני התכנון.

הדבר השני הוא: יש צורך בחוק. אני יודע ששר הפנים, רובץ עליו עול כבד מאד של ענינים, ואני יודע גם ששר הפנים רוצה מאד להביא חוק יסודי בשטח זה שהוא פועל בו. יכול להיות שישנם קשיים גדולים, בכל זאת אני מבקש שהוא יקבל את דברי בריוח טובה. אני חושב שיש צורך במאמץ יוצא מן הכלל על מנת להביא לפני הכנסת בשטח זה כמה חוקי יסוד: חוקת העיריות, שאולי לא תהיה כל כך אידיאלית, אבל תהווה צעד קדימה; חוק בנין ערים, אשר

הפוגעת ביופי, בביטוי היוצר, בתרבות היופי של הערים שלנו. זהו גם אחד הפרטים הבלתי-מבוטלים למאבק על מדינת ישראל מהכוננת, הלוזית, שיש בה צדק, שיש בה גם יופי, גם בנות שלה וגם בפועלי-דינו.

אסתר וילנסקה (מק"י):

כבוד היושבר'אש, כנסת נכבדה. השאלה של בנין ערים ותכנון ערים קשורה לפי דעתנו קשר בליינתק עם התביעה להגדיל במידה ניכרת את התקציב הממשלתי לבניה ציבורית ואת הוצאות הממשלה לשיכון. כידוע, צומצמה בסוף שנת 1955 הבניה הציבורית באורח ניכר. לפי המספרים שפורסמו בירחון הסטטיסטי מחודש מאי שנה זו, ירד מספר הפועלים בכניה בפברואר 1956 ב-36% לגבי יאנואר 1956. זוהי ירידה ניכרת.

הוצאות הממשלה לשיכון הן בירידה, אם נשווה את ההרצאות משנת 1955/56 לתקציב הממשלה בשנת 1956/57. בשנת הכספים השוטפת הוקצבו לשיכון 24.8 מיליון לירות לעומת 37 מיליון בשנת הכספים הקודמת. זה אומר: ירידה אבסולוטית בקרוב ל-30% בהקצבות הממשלה לצרכי שיכון, בעוד שבשנה הקודמת היווה סעיף השיכון 5% מכלל התקציב, ירד משקלו של סעיף זה ל-3% מכלל התקציב הנוכחי. להבטיח הרחבת בנין ערים מצד אחד, ולצמצם את הבניה הציבורית מצד שני — הרי זה דבר והיפוכו.

יחד עם זה אנו רוצים להדגיש שבעיית תכנון בנין ערים קשורה קשר בליינתק עם הפיתוח התעשייתי והפיתוח הכלכלי הכללי. אמצעים אדמיניסטרטיביים, אמצעים של הספה לפיזור האוכלוסיה — לא יועילו. אולם יצירת מקורות תעסוקה קבועים, מדיניות של פיתוח וייצור תעשייתי וחקלאי, הגדלת האשראי לבניה והגדלת הוצאות הממשלה לבניה ציבורית — כל אלה יסייעו במידה רבה לבנין ערים.

כאשר ים המלח משותק, הרי זה גורם המפריע במידה רבה לפיתוח הבניה בסביבה זו. אגב, נשמעה ביקורת ציבורית רחבה על העובדה של שיתוק העבודה ביס-המלח, המהווה מקור עושר עצום למדינת ישראל. הפעלתו המלאה של ים המלח יכולה להביא לפיתוח הישובים הנוכחיים ולהקמת ערים וישובים נוספים בנגב. עליכן אין להפריד בין הבניה של תכנון ערים לבין התביעה למדיניות של פיתוח התעשייה, הבנין והחקלאות.

הטלת מכס, המבוצעת על-ידי הממשלה לגבי חמרי בנין, פוגעת קשה בבניה. עליכן היה חשוב לשמוע הודעה מוסמכת וברורה מאת שר הפנים או מפי דובר אחר של הממשלה, אם הממשלה חושבת לבטל או להקטין את המכס על חמרי בנין על-מנת לקדם את בנין הערים.

דבר שני המהווה גורם הפוגע בבניה הוא יוקר הבניה. לפי דברי מר טנא, מנהל אגף השיכון במשרד העבודה, עלה מדד יוקר הבניה ב-18% מאז שנת 1954. יוקר הבניה פוגע בבניה. עליכן חשוב שניציג הממשלה יודיע, אם עומדת הממשלה לגקוט בצעדים להפסקת העלאות יוקר הבניה ולהוזלתה. ראוי לציין, שמשנת 1952 ועד שנת 1955 נסתמנה ירידה בבניה הציבורית לעולים. לפי הדין-וחשבון של גניד הבנק משנת 1955 חלה בבניה ציבורית ירידה משנת 1952 עד לשי-נת 1955 במאות אלפי מטרים מרובעים (מ'736 אלף ל-457 אלף). אחוז הבניה הממשלתית מכלל הבניה ירד משנת 1953 לשנת 1955 מ-37% ל-37%, לפי הדין-וחשבון של גניד הבנק.

שר הפנים יציג בהרצאתו כמה וכמה בעיות, כמו למשל בנין גדולות או בינוניות: תכנון ארצי או תכנון מקומי; שילוב התכניות המקומיות בתכניות מחוזיות, ושילוב

הביתה, לתוך הבית פנימה, לתוך חדר-האוכל, לתוך המקלחת, לתוך הצפיפות. והלוואי ואלה המלגלים היו קולטים בחלן העשירי מאותה קליטה, קליטת אמת, קליטת השתרות.

עזרא איכילוב (הציונים הכלליים):
במראכות.

יעקב ריפתין (מ"ם):

הרי אין זה ענין של הרכוש הפרטי. מה אתה מתרגש?

עזרא איכילוב (הציונים הכלליים):
בענין זה אני גאה לעומתך.

יעקב ריפתין (מ"ם):

גם בפתח-התקוה הפועלים קלטו.

אני רוצה לומר לחברי הכנסת הנכבדים שלפרק זה שייכת גם שאלת השמירה על האדמה החקלאית.

שר הפנים דיבר בהרצאתו על הישגים מסויימים בשטח זה, ויש להמשיך. שר הפנים הזכיר את נתניה. כל אחד מאתנו הנוסע בכביש מתקל בכך ומוזעזע: כאשר הוא רק יוצא מהרצליה, הוא רואה מיד שלט: נתניה. איהו סמל! יש צורך במאבק יומיומי להגנת האדמה החקלאית.

אבל יש עוד מכחן, והמבחן הזה הוא קודם כל של הממשלה הזאת, והוא לגבי שכונות העוני בתוך הערים הקיימות. אנו רשאים לדרוש מהממשלה ומשרד הפנים יביאו לפני הכנסת תכנית ממשית לחיסול שכונות העוני הגדולות. ואני חושב שצריך לקבוע עקרונות, שחיסול שכונות העוני קודם לשיפור החזית בערים הגדולות. לא פעם יש נסיון ללכת בדרך הקלה והמושכת של שיפור החזית.

אינני מזולזל כמובן בשיפור החזית, ורצוני לומר לגבי חזית זו והיופי בערים שלנו שתי הערות אגב.

נחוצים לנו גם במרכזי העיר, וקודם כל בכירה, בניני אומה יפים וגדולים. ובדין זה אני מרשה לעצמי לומר, שקשה לשאת את המצב שעדיין אין בנין נאה של הכנסת מקשט את נוף הבירה. זהו צורך של בנין ושל תכנון; זה ענין גם של כבוד האומה, שדווקא מוסד זה המבטא את רצון העם, את הדמוקרטיה, לא יגבר מבחינה זו אחרי מוסדות שניים-במעלה במדינת ישראל.

ואומר דבר שני, שאולי חתיה עלי מחלוקת ביני לבין כמה חברים בכנסת — ואינני מתכוון להרגיז מישהו. נוטף לגינות ולפארקים, ישנה עוד שאלה של יופי, שאני חושב שלגביה צריך לדחול מן המחלוקת שעבר זמנה. כאשר אני בא לנגבה ואני רואה שם את האנדרטה לגיבורי נגבה; כל יהודי שבא לשם ועומד ליד אנדרטה זו, רואה כמה מבטאה זו את מלחמת הקוממיות, את רוח הים, האם יכול מישהו להתנגב לפסל זה מתוך הנחה, שמישהו יתייחס לזה כלפולחן אליים? כלום הדת שלנו דלה וירודה כליכך שאפשר לחשוב מחשבה כזו? אבל פה בירושלים — בירושלים הוקמה אנדרטה לנשק, לתותח. ואני אוהב את התותחים הקטנים האלה שבעזרתם לחמנו, אבל קודם כל האדם הוא שהגן על ירושלים, ויש צורך מבחינה מוסרית, מבחינת הרמה התרבותית, ואני אומר: גם מבחינת הכבוד לדת, שלא להעליל על מדינת ישראל שיש בה ענין של פולחן אליים, ולהסיר את הסיג המורו. האם בעיר צריך לכבול את האמנות ולא לתת — כמו שנתן רפפורט את הממל מרדכי אנילביץ — סמלים אחרים לביטוי חינוך הלאומיים גם בערים הגדולות?

לא אמרתי את הדברים — אנא האמינו לי, חברי-הכנסת מן הסיעות הדתיות — לשם פולמוס, יש פגם, יש שרירות-ליכ

ישיבה קמ"ו, כ"ג תמוז תשס"ז (2 יולי 1956) —
 — מדיניות התכנון של בנין ערים (וילנסקה, הרצפלד) —

פי שתוארה וצויינה בסקירתו של שר הפנים. המסקנה היא, שנחוצים אמצעים נמרצים מצד הממשלה לתיקון מהיר של המצב.

קיים בארצנו סוג נוסף ומיוחד של משכנות עוני המכונה בשם מעברות. לאחר חמש-שש שנים נמצאים עידין עשרות אלפים איש במעברות. אמנם בענין המספר המדויק יש נתון נים שונים, אבל לכל הדעות מספר זה מגיע לעשרות אלפים. ניצער הדבר שיער הפנים לא הביא בהרצאהו הצעה לחיסול המעברות. כידוע, נמצאים תושבי המעברות בצריפים רעועים שאינם עומדים לא בפני הגשם בחורף ולא בפני החום בקיץ ונתונים במצב של העדר חשמל, העדר כביש והעדר שירותים ציבוריים אלמנטאריים. הננו עדים לכך שמצד אחד ישנו כאר צנו וילות-פאר וזירות ולקסוס לבעלי הון גדול ומאידך ישנם משכנות עוני לרבות רבות מאד של עובדים.

הבעיה היא דחופה, וההבטחות שניתנו לא פעם מיל במת הכנסת עלידי נציגי הממשלה בדבר טיפול מזורו בבעיה זו — לא נתגשמו במלואן. ידוע גם שהממשלה דורשת מתור שבי המעברות סכומים גדולים ואפילו לפעמים אלפי לירות בעד מעבר לשיכון.

אברהם הרצפלד (מפא"י):
 נשתווה בפתוח מזה.

אסתר וילנסקה (מק"י):

יש שהממשלה דורשת 2,000, יש שדורשים 1,700, יש שדורשים 1,000. אבל עובדה היא כי תושבי המעברות הם ברר במובטלים ואין להם סכומי כסף כאלה. לא פעם גם אתה, חברי-הכנסת הרצפלד, ביטאת בהתרגשות את תביעתם של תור שבי המעברות לעבור לשיכון. נדמה לי שהבוחרים שלך, חבר הרצפלד, יהיו יותר מרוצים אם גם אתה תעלה את התביעה לבטל בשנה זו את המעברות ואם גם אתה תתבע מהממשלה לנקוט אמצעים מידיים לחיסול המעברות. תושבי המעברות אינם יכולים לתת סכומים גבוהים כאלה, כי ברובם המכריע תושבי המעברות הם מחוסרי עבודה, חלקיים או מלאים, הם קבלים שכר דחק, ומקיימים בקושי את משפחותיהם. עליכן אין לדבר על סכומים של אלפי לירות ואפילו על מאות לירות על מנת לעבור לשיכון של קבע.

לפי הדין-וחשבון של נגיד בנק ישראל לשנת 1955, מספר היושבים במעברות ובשאר מבנים ארעיים הגיע ל-32,200 משפחות בסוף השנה. זאת אומרת שאם נביא בחשבון את כל בני המשפחה הרי מספר היושבים במעברות הוא לכל הפחות 90,000 נפש, או קרוב ל-100,000 נפש בסוף 1955, לפי הערכות רשמיות.

מה שנוגע להערכת שר הפנים בענין האוכלוסיה הערבית, מזור למדי שהוא מצא לנחוץ להגיד שכאילו מבוצעת שם בניה „פראית“ ללא רשיונות. רצוני להעיר, שהבניה הזאת איננה מתוך גישה „פראית“ ככיכול, של התושבים הערבים, אלא נובעת מן העובדה שהמועצות של הכפרים הערביים אינן רשאיות לתת רשיונות בניה. מועצות אלו קשורות עם המרכז בטבריה ומתן הרשיונות נדחה עלידי מרכז זה לחד שים ארוכים. דבר זה פוגע קשה באוכלוסיה הערבית, שכידוע סובלת מהעדר משווע של שירותים ציבוריים, של בתי-ספר, של גניילדים. כמרכון ישנה צפיפות גדולה בחלק גדול מן הבתים של העמלים הערביים.

ברצוני להגיד בסיכום, כי הבעיה המרכזית היא לדעתנו הקצבה רצינית מצד הממשלה לצרכי בניה ונקיטה באמצעים מתאימים לחיסול המעברות מיד.

התכניות המחוזיות בתכנית ארצית. אלה הן בעיות, אבל לא העיקריות.

הבעיות העיקריות, שאי אפשר להתחמק מנקיטת עמדה כלפיהן, הן: אשראי מתאים, זול ולזמן ארוך למטרות בנין; הקצבת קרקע ממשלתית לשיכונים זולים; הגדלת התמיכה הממשלתית ברשויות המקומיות; הורדת המסים ונקיטת מדי ניות של מסים פרוגרסיביים; שירותי בריאות וחינוך מתאי מים; דאגה להתקנת חשמל וכביש; הולדת מהיר המים; ועל הכל יצירת מקורות פרנסה לא ארעיים, אלא קבועים שיהיו כוח משיכה לאוכלוסיה.

ניצער הדבר ששר הפנים לא הביא בהרצאתו המפורטת סיכום ממשלתי מניח את הדעת בשאלות היסודיות של בנין ערים. למשל, שר הפנים נגע בשאלת דמי החכירה ומחיר הקרקע. אולם הוא לא אמר אם יורלו דמי החכירה. שר הפנים נגע בענין הולדת מחירי המים. הוא ציין שקיימת בעיה כזאת, אבל לא אמר אם הממשלה חושבת ללכת בדרך של הולדת מחירי המים, בדרך של הרחבת העבודות הציבוריות והגדלת המענק לרשויות המקומיות.

ברצוני לציין שהיקף משכנות העוני הוא רחב יותר מזה שהתפרסם בנתונים שהביא שר הפנים. בעיית משכנות העוני דורשת טיפול מדי ועזר ממשלתית מידית. שאלה זו אינה יכולה להיפתר אך ורק באמצעות העיריות. ראוי לציין, כי אינגינר יעקב בן-סירא אמר בדיון שנערך ביולי 1955 בענין משכנות העוני בישראל, שבבעיית משכנות העוני „אינה מצ מצממת בתחומי הערים הגדולות לבד“, בעיה זו היא אופיי נית להרבה מאד ישובים בינוניים, עתיקים, ותיקים, ותיקיה אשר יש בהם הרבה משכנות עוני. עובדה זו מחייבת טיפול מדי ומאבק נגד הצפיפות, ביטול הצפיפות, הכנסת תיקונים לזירות, וכיוצא בזה. כל זה דורש עזרה ממשלתית והקצבה ממשלתית מיזית של סכומים שיהלמו את המטרות האלה.

באחד הפרסומים הרשמיים נאמר, כי 2.7% הוא האחוז הממוצע של הצפיפות לחדר. 2.7% הוא אחוז ניכר, אבל ידוע למדי כי יש מקומות רבים בארץ שבהם הצפיפות היא הרבה יותר גדולה ומגיעה לחמש — שש — שבע נפשות לחדר. ואין אלה מקרים יוצאים מן הכלל. מצב כזה קיים בשכונות רבות. הבעיה היא איפוא דחופה ומחייבת פתרון מדי.

אשר לשכונות תל-אביב ולבעיות משכנות העוני בתוכה, מאלפים הנתונים שפרסם מהנדס העיר תל-אביב, מר עמיעז, אשר ציין כי 60% מהבנונים בשכונות נמצאים במצב המחייב הריסה מפאת היותם מסוכנים. ארעיים ובלתי-ניתנים לשיפור. מתוך 40% הנתורים, ציין מר עמיעז, נמצאים כמחצית המב נים באזורים בלתי-מתוכננים כראוי.

אשר לירושלים: הנתונים שניתנו עלידי שר הפנים אינם משקפים את המציאות. לפי שציין מנהל הלשכה המחוזית של ירושלים, מר שליט, מספר התושבים הנמצאים במקומות הזקוקים לטיפול מדי ומוגדרים עלידי כאזורי הריסה, הוא ארבעים אלף נפש, כלומר מספר גדול יותר מאשר ציין שר הפנים בהרצאתו.

ואשר לחיפה: גם בנוגע לעיר זו ציין מהנדס הבניה של עיריית חיפה מספר גדול יותר מאשר המספר שנקט שר הפנים. שר הפנים דיבר על שלושים-וששה אלף אנשים הנמצאים במקומות שיש להעבירם, ואילו מר יוסף כהן, מהנדס הבניה של עיריית חיפה, ציין, שאם נביא בחשבון את כל מספר התושבים, אשר צריך לחפש בשבילם שיכון במהרה, יש לנקוב את המספר של ארבעים אלף.

מן הנתונים האלה מסתבר שהבעיה היא חריפה יותר מכ

— מדיניות התכנון של בנין ערים (וילנסקה); הודעה אישית של חבר-הכנסת י. גורי (רובין, גורי) —

חיים. אמנם בעיית בנין ערים קשורה עם בעיות כלליות יותר, אבל לא עם בעיית המלחמה, אלא עם הצורך הדחוף להבטיח את השלום. הבטחת השלום היא אשר תיצור תנאים בטוחים לחיים ולבנין.

מה שנוגע לדברים של נציג סיעת תנועת החרות, חבר-הכנסת שופמן; אשר קשר את בנין הערים עם הרחבת הגבולות של ארצנו ועם כיבוש העיר העתיקה, כלומר עם מלחמה, הרי ברצוננו להגיד, שמלחמה מבטלת אפשרות בנין ואפשרות

ד. הודעה אישית של חבר-הכנסת י. גורי

הי"ר ת. רובין:

רשות-הדיבור להודעה אישית לחבר-הכנסת ישראל גורי.

ישראל גורי (יו"ר ועדת-הכספים):

אדוני הוישב-ראש, כנסת נכבדה. בסיכום הדיון על חוק התקציב (מס' 2), הקשור בחוק ירב המגן, אמרתי, בתשובה לדברי המסתייגים, כי הנני מדוכא מהחזיון המזור, לנוכח העובדה שחברי הכנסת מכניסים שורת הסתייגויות שיש בהן כדי לרוקן כליל את החוק מתכנון, ולאחר מכן מצביעים בעד החוק. דברי אלה עוררו מורת רוח, והדבר בא לידי ביטוי למחרת היום בישיבת ועדת הכספים בדברי חברי הוועדה המסתייגים, שמתחתי ביקורת מעל במת הכנסת על התנהגותם.

ביקשתי לתת לי שהות לשקול אם נהגתי כשורה כיושב-ראש הוועדה, ולאחר ששקלתי בדבר הגעתי לכלל מסקנה כי דברי בכנסת היו טבועים במידה גדושה בחותם השקפותי האישיות, בשעה שהופעתי בשליחותה של ועדת הכספים. מסתבר איפוא שחרגתי מתחום תפקידי ואני חייב אילו דברי הסבר.

כל דיון ציבורי נועד לו, לפי עניו דעתי, תפקיד מחנך. תנאי לכך — יותר נכון: אחד התנאים — שהמשתתפים בו פיהם ולבם יהיה שווה. הייתי שרוי בהרגשה כי הצד החינוכי בפרשת הדיון בהצעת חוק ירב המגן בוועדת הכספים וביחוד בפרשת הסתייגויות שהוגשו בעת הקריאה השניה בכנסת נפגם קשה. ואת הרגשתי זו הבאתי לידי ביטוי מעל במת הכנסת.

אני מבין כי למסתייגים היו נימוקים חשובים להצביע בעד החוק, אך סבור הייתי כי היה זה מתובתם להצביע בעד ללא הכנסת הסתייגויות, שהיה בהן כדי לפגוע קשה בהכנת כוח ירב המגן, נוסף על הפגיעות שנגרמו גם בלאו הכי בעת הכנת החוק לקריאה שניה ושלישית בוועדת הכספים. לכל היותר יכלו למסור הודעה לאחר ההצבעה.

עם זאת הנני מודה כי טענת המסתייגים איננה משוללת יסוד. לפי המקובל היה להם יסוד לחשוב כי סיעותיהם זכאיות אפילו להערכה על הצבעה בעד החוק, על אף התנגדותן החרפה לתכנון. אולם אם לא יכולתי לברכן על הצבעתן מטעמי מים שהסברתי, היה מן הראוי להימנע ממתחת ביקורת על התנהגותן, ביחוד אם לא היה לי הבטחון שלפחות הרוב בוועדה הוא שותף לדעתי. אף לא מצאתי לנכון להביא את השאלה לבירור לאחר מעשה, מחשש שמא ישתבש הדיון ויעמוד בסימן של יחסי רוב ומיעוט בוועדה. בדרך זו היה הבירור סוטה ממרכזו העיקרי לשביל צדדי, בלתי-רצוי.

אם כי לא חל שינוי בהשקפתי האישית למהותו של הענין, הריני מצטער שלא העברתי דברי באותו ויכוח תחת שבט הביקורת לפני אמירתם, ושיקולי אלה ישמשו לי קו מנחה לעתיד לבוא.

הי"ר ת. רובין:

חברי הכנסת, ישיבה זו נעולה. הישיבה הבאה תתקיים בשעה 20.15.

הישיבה נעולה בשעה 19.07.